

THEATRVM HVMANAE VITAE

Theodori Zuingeri Bas.
Tertiatioe

Nouem VOLVMINIBVS locupletatum,
interpolatum, renouatum.

*Cum tergemino ELENCHO, Methodi sci-
licet, Titulorum, & Exem-
plorum.*

H X A P I N H
ΣΤΓΓΝΩΜΗΝ

NON
SINE PRIVILEGIO.

Basileæ
PER EVSEBIVM EPISCOPIVM.
CIO IO XXCVI.

AETerno
Rerum Vniuersitatis
Auctori Re&tori
Iudici

I E H O V A E
T R I N O E T
V N I

Potenti Sipienti Bonoque
Iustitiæ & Misericordiæ
Parenti

T E R M A X.

Cuius sunt deliciae cum Homi-
nibus conuersari

H V M A N A E Vniuersitatis nobile
S I M V L A C R V M

Timoris Honoris & Amoris
diuini emblematicis
insignitum

T R I S A G I O illius N V M I N I
M A I E S T A T I Q.
deuotifs.

ortu S E R V V S, adoptione
F I L I V S

Exilij mundani Interusurium
fideliter humiliterque
repræsentat.

ΕΗΕΥΣ ΤΥ

quisquis in hanc caueam spectandi
causa descendisti,

non heic Romani Curionis ligneū uersatile,
sed chartaceū portatile Zuingeri subis

ΤΗΕΑΤΡΥΜ,

opus ut quàm dicam breuissimè & planissu-
mè plus quàm laboriosum.

In quo si Tituli insolentiam, si Exemplorum
delectum, si fidem Historiæ, si Dispositionis
ordinem reprehendes, atq. adeò in pu-
blica domo nec mutus eris,

neque surdus:

ecquis enim in tanta uiuendi licentia
tuam frenarit libertatem?

esto sanè.

De Fabula tamen ipsa non nisi lecto cogni-
tòq. Argumento, pro tua modestia &
æquanimitate, iudicato:

cúm q. tibi cum homine nec moroso, nec sa-
nè nimium loquace, res futura fiet,

ΠΡΟΣCΕΝΙΑ

quæ exhibemus percurrato, pellustrato,
pellegito:

spectatum pòst admissus, in quocunq.
lubebit licebit ordine, plausum
quem uoles edito.

ΑΝΑΓΝΩΘΙ ΓΝΩΘΙ

ΣΥΓΓΝΩΘΙ

THEATRI VITAE HUMANAE PROSCENIA.

Quaecunque sunt, siue natura siue arte constent, principia suae essentiae Causas habent: notas uero eiusdem, Nomina. Ergo ut paucis Prolegomena huius Operis absoluamus, cuius te studio euoluendi accensum uidemus, Subiectam materiã, Dispositionis & Characteris formam, Auctores & Effectores, Vsum atq; Finem, ipsam deniq; Inscriptionem, quae rei cuius nomen est naturam ueluti delineat, methodicè enarrabimus, ex fontibus Studiorum humanorum primis riuulos hosce nostros, οὐκ θεῶν τε καὶ νῶν, deducentes.

De Studiis literarum in genere.

HOMO diuinum animal ad ideam suae perfectionem, quantum fas est, aspirans, Cognitione Veri, Actione Boni in uniuersum studia sua metitur & circumscribit omnia. Sunt haec gemina ala, ex Academicorum sententia, quibus sublatus homo philosophus, ad caelestem reuertatur patriam. Actio quidem animi ui suscepta, corporis absoluta ministerio, licet Cognitionis normam sequatur, empirica tamen tota est, & in singulari experientia, consilio, opereq; consistit & elucescit. Cognitionis uero duobus uerticibus tanquam cruribus firmata, quorum uis in omni conatu & effectu necessario requiritur, ex subiecti diuersitate, quod uel per se & extra intellectum, uel certè in intellectu est, nunc huius, nunc alterius praesidio magis nititur: ita quidem, ut Sensuum praesidio, inter quos Visus principatum obtinet, Historiam, hoc est, Singularum notitiam persequatur: Rationis adminiculo Theoriam, siue Vniuersalium naturam contempletur. haec Praeceptorum, illa Exemplorum nomen obtinent. atque ut Historia τῶν ὁρισμένων σαφὴς est, sic Theoria, ueluti uniuersalis quaedam cognitio particulari superaddita, ἐπισήμως appellationem traxit. Hinc iam ut respectuum, sic nominum insignis uarietas. Praeceptorum namque cognitio ἐπισήμως, si efficientem spectes, νοητικὴ & λογικὴ: si formam docendi, διδασκαλικὴ: si instrumentum, ordinem atque methodum, μεθοδικὴ: si subiecti amplitudinem, καθολικὴ nuncupari potest. Exemplorum uero enarratio contrariis de causis αἰδητικὴ,

P R O S C E N I A .

Et Plinij imitatione *Historia naturalis*, quum *Singularium in sensus humanos* quomodolibet incurrentium naturam, hoc est *essentiam, actiones & passiones*, in singulis persequatur, siue *natura constent*, & *Physica dicantur eximie*, siue *arte*. Verum enimvero cum quo distinctior, eò breuior sit doctrina, summam cogitationum nostrarum in certa diducamus capita, eaq; uelut *Rhadamantho Platonico omnibus excusa phaleris spectanda & examinanda proponamus*.

COGNITIO rerum quarumcunq; studio & diligentia comparatur, augetur, conseruatur: & ab hoc accidente nomen ipsi cognitioni inditum, ut Studere dicantur uulgò, qui literarum cognitionem uel comparant, uel exercēt: quemadmodum Græcis uox *σπουδαία*, non simpliciter studiosum, sed studiosum uirtutis significat. **STVDIUM** proinde literarium sua habet

I. Principia siue **Causas**. Quarum aliæ uidentur esse *Interna*, nimirum

Materia. Subiiciuntur Studio literario Bonæ Literæ uulgò dictæ, hoc est, Scientiæ & Artes omnes theoreticæ, à literis tanquam obstetricibus denominatæ, quarum beneficio ab interitu uindicantur, latissimeq; propagantur: siue considerentur

Per se, ut cognitionem denotant

Δωράμιων, hoc est, Facultatum siue Organorum & Instrumentorū Philosophiæ. Sic subiiciuntur studioso Symbola Cōceptuum interiorum. Effinguntur autem partim à *λόγω Προφορικῷ*, exterius, ab Oratione scilicet Simplicite, quam format Grammatica. item Ornata, eaq; uel *ἑρρύθμω* siue numerosa, sed absque metro, circa quam Rhetorica uersatur: uel *εμμέτρω*, hoc est, numerosa cū metro, cuius curā habet Poetica. partim à *λόγω Ενδιδασκτικῷ*, interiorius, à Ratione, quam Logica excolit.

Ἐξων seu Habituum philosophicorum. Sic subiiciuntur studioso Conceptus interni, Rerum extra intellectū positarum *ὁμοιώματα* & simulacra.

Per accidens, respectu scilicet hominum, qui literis dant operam. Qui cum gemino *κριτηρίω* nitantur, geminum quoq; literarium habēt obiectum: nimirum uel

Præcepta Vniuersalia, τὰ καθόλου, tanquam Exemplaria, quæ à Ratione sola apprehenduntur.

Ἐξῆρα Singularia, τὰ καθ' ἕκαστα, quæ in Sensum potissimum incurrunt.

Forma, siue **Ratio** studendi. Ad Studia concurrunt partim

Occulta mentis agitatio, quam Latini propriè *Commentationē* uocant. Conspicitur autem tum *ἐν λήψει*, ut apprehendat, Phantasiæ & Rationis ductu: tum *ἐν φυλακῇ*, ut conseruet & recōdat ea quæ apprehendit, beneficio *Memoriæ*.

Aperta opera, ueluti famula internæ occupationis. Requiritur ergo ad *λήψιν* & *φυλακὴν* internam promouendam, efformandam, stabiliendam, exterior opera, quæ respectu

Sui ipsius, *Γίνεσις* à quibusdā dicitur, suo pte marte aliquod opus literarium faciens, tum Loquendo, tum Scribendo. Et *Commentarij* dicuntur.

Aliorum, *Ἀνάλυσις* uulgò nuncupatur, quando aliorum literaria opera cognoscit, quæ incurrant in sensum Auditus, ut Orationes: aut Visus, ut Scripta.

Externe dux, tum

Efficiens, Studiosus ipse. In hoc tria concurrunt præsidia. Quædam *οικεῖα*, in ipsomet posita: uidelicet

Natura bonitas, quando instructus est præidiis tum

Internis

PROSCENIA.

Internis animi, Intelligētia scilicet & Methōdo, ut quo ad Phāntasiam, apprehendere queat: quo ad Ratio cinationem, inuestigare norit: quo ad Memōriam, retinere possit.

Externis, & ueluti corporeis: nimirum facultate tum *Motus* Manuū, Scribēdo, γραφική: motus Lingue, Loquendo.

Sensus, præcipuè Visus, ἀὐψία: item Auditus, ἀκρόασις.

Exercitationis uoluntas. Labor, Assiduitas, Diligentia.

Ἀλλότρια, ab aliis petenda, quorum uel institutione, uel conuersione discit. Ars dicitur, & à præceptoribus hauritur tum

Vocalibus, audiēdo, ἀπροαμαλική διδάξις. Ratio proinde habenda tum Doctōrum, tum Discipulorum.

Mutis, legendō, διδάξις ἀναγνωστική. Diligenter curandū, ut in tanta scripturientium copiā optimi tantum deligantur, tum in omni genere studiorum, tum in eo præcipuè, quod præ cæteris sequi instituimus.

Finis, Scientia ipsa, per quam intellectus humanus perficitur: siue illa in sola cognitione ueri acquiescat, siue etiam possessionem boni affectet. Et quia Scientiæ uariæ sunt, nec in omnibus excellere homini datur, sic moderāda erit Studiorum ratio, ut in Principe studiorum genere, cui quis præ cæteris, suum securus genium, incumbere uolet, summa adhibeatur diligētia: in Non principibus reliquis, quæ uel ornamento uel adiumento tantum sunt, tanta, quantam uel utilitas ipsa uel uoluptas exigere uidebitur. In uniuersum autem finis Studiorum quorumlibet, siquidem scientia

Non adsit, est ipsa λήψις siue acq̄uisitiō scientiæ. Acquiritur uel industria Propria, Inueniēdo: uel Aliena, Discendo.

Adsit, est, ut studiosus respectu

Suis scientiā conseruet, confirmet. Et Φυλακή dicitur

Aliorum, scientiam aliis cōmunicet. Hæc est Scientiæ χρησις: quando studiosus loquēdo, scribēdo uel id quod Verum est propugnat, cōmunicat, & ἀγωνιστική, itē διακλική dicitur: uicissim id quod Falsū est, impugnat, euerit, & ἐλεγκτική uocatur.

II. *Principiata*, ex Principiorum complexu mutuo ueluti cōposita. Causæ Studiorum singillatim enarratæ si inter se componantur, uaria Principiatorum tanquā Effectuum genera producent, uarias Studiorum methodos. Quorum basis ex ipso Fine ponenda. Methodus ergo Studiorum elucescit partim in Studiorum κλήσει, quando scientiam, quam non habemus, uel per nos ipsos, uel aliorum ope & auxilio acquirere studemus. METHODVS dicatur STUDIORVM THEORICA seu DIDACTICA. Subdiuiditur hæc tursus, respectu eorum præsidiorum, quæ in Efficiente necessariò requiri diximus: ut scilicet quo ad Scientiæ

Acquisitionem, præsidia habeat, ut possit per Scipsum Inuenire: possit etiam Aliorum doctentium Voces Audire, Scripta q̄; Legere.

Conseruationem, iis sit instructus præsiidiis, ut quæcunq̄ue inuenit, didicit, obseruauit, fideliter possit Retinere. Retentioni huic commodat tum

Interna commentatio, ipsa scilicet Memoriæ felicitas, Naturæ dono, Exercitationis assiduitate, Artis methodo acquisita, conseruata, confirmata. Hanc tanti fecere Pythagoræi, Cabalistar & Aegyptij, ut uocē tantum uia philosophiam & theologiam traderent, libris nullis uterentur, ne actōmatica doctrina exoteris innotescens profanaretur: eorumq̄; secutus auctoritatem Socrates, Literas memoriæ pestem uocabat, quod his fidentes homines, memoriæ exercitia negligenter.

* 4 *External*

PROSCENIA.

Externa significatio, Literatura scilicet, ueluti simulacra interne commentationis proferens externos Commētarios, quos Gellius *Ἀπμνημονόμαλα* ob id ipsum nuncupat, Xenophonis imitatione, qui primus philosophorum, dicta & facta Socratis *ὑπμνημονόματων* nomine edidit. Ammonius in proœmio *Categoryarum* Commentaria uocat *ὑπμνημονόμαλα*, ea que opponit *συνπωματικοίς*, de quibus pōst. Plinius commentarios *ἐκλεκτῶν* appellat. Alij Aduersariorum libros, & per translationem Locos communes, promi condi literarij penum constituentes. quales Aristotelem habuisse, catalogus eius librorum apud Laertium satis indicat. Cic. lib. 1. ad Atticum *ληκύθες* uidetur appellasse, à uase unguentario & oleario deriuatione facta, quòd ut in his unguentum & oleum, sic in illis ceu arculis, quæcunque lecta sunt, audita, excogitata, reponi soleant. Strabo lib. 13. *θέσης ληκυθίζειν* Aristoteles olim scribit, hoc est locos communes tractasse, priusquam libri Aristotelei eruerētur. Idem Eclogarios uocat, quòd Eclogas faciāt. De his Turnebi Aduersaria. Et horum quidem commentariorum tanta est utilitas, ut in his præcipua Studiorum ratio posita uideatur: eoq; magis, quoniam hos ipsos thesauros in aliorum quoque usus reserare licet, ut non *κλήση* solùm nostræ, sed & *χρήση* in erudiendis alijs inseruiant. Porro commentariorum horum non unum genus. Cognitio enim nostra omnis uel mentis Conceptuum est de rebus, uel uocis Symbolorum de conceptibus: & quæ admodum homo, qui animo & corpore constat, nunc respectu Animi ministerio corporis utentis, nunc respectu Corporis, ui animæ diuersa munia obeuntis, consideratur: ita quoque in cognitione humana modò Organis res ipsæ, modò Rebus ipsa accommodantur organa. Proinde Commētarij, in quos ueluti loculos Studiorum fructus reponantur, alij erunt

A. *Organici*, quatuor philosophiæ Organorum uel præcepta, uel exempla comprehendentes. Si quid diuinare licet, fortè hi sunt, quos *ἐγκυκλίως λόγως* Arist. uocat, non certæ alicuius philosophiæ proprij, sed *ὡς ἐν κύκλῳ* organorum communiū præcepta, exemplis ex omni disciplinarum genere petitis illustrata, continent. Sic qui Lexica scribunt, uoces omnibus omnium scientiarum artificibus communes enarrant: qui Quæstionum & Problematum commentarios edunt, physica, medica, mathematica, ethica congerunt. Et hosce quidem Commentarios Philologi conficiunt, qui non in uno genere, sed in encyclopædia scientiarum uersantur, & tanquam apes sedulæ ex uariis flosculis Elegantiæ Methodiq; mel lafragrantissima colligunt. Commentariorum Organicorum tot sunt genera, quot Organorum, quatuor scilicet. Erunt igitur alij

GRAMMATICI, Præcepta uel Exempla cōplectentes in qualibet lingua Literarū, Syllabarum, Vocum: ut Lexica, Etymologica, Onomastica: Orationū deniq;, ut Phraseologicæ, Formulæ loquendi.

LOGICI, qui Præcepta contineant aut Exempla Logicæ

Materia. Vide ☞

Forma. Vide ☞

Finis, qui est Veritas, Cōmētarij Præceptorū aut Exēplorū Verorū, & ediuerso Falsorū, Sophismatū scilicet.

☞ *Mate-*

P R O S C E N I A.

☞ *Materia* inquam, tum

Vocum simplicium. Quales sunt Commentarij *Διορισμῶν*, qui homonymorum significationes enarrant: item Diuisionum, quibus generū in species distributiones in quacunq; categoria collocatorum proponuntur.

Enunciationum. Quę cū numero sint infinitę, ex ipso tamen modo enunciandi alię uidentur esse

Diexodice & prolixę, ad certum genus philosophię pertinētes, & propterea ad Philosophicos potius, quā ad Organicos Commentarios referendę.

Synoptica, quę tanquam gemmę quędā & dictionē & scriptionem mirificē ornāt & illustrant. Itaq; licet ad certū philosophię genus non minus referri possint atque debeant, quā priores illę, tamen quia & breuitate sua gratę, & acumine admirabiles esse solent, in Commentarios Logicos referri possunt, qui à materia *GNOMOLOGICI* dicantur, quādoquidem *Γνώμη* Sententiā breuem, ingeniosā & rotūdam significat, qua tanquam gnomone & regula quadā uti liceat in practica simul & theorica uita. Et quoniā locus hic amplissimus est, exempli causa, quod in cęteris quoq; sequi liceat, in eo periclitemur. Ergo confusionis uitandę gratia, distingui poterūt Gnomologici Commentarij ex Gnomarum causis. uidelicet, ex Materia primū subiecta, nimirum ut alij contineant Gnomas, siue Regulas, siue Canones & Axiomata Organica, uidelicet Grammatica, Rhetorica, Poetica, Logica, Philosophica: eaq; Physica, Medica (quales sunt Aphorismi Hippocratis) Mathematica, Diuina, Ethica (quę κατ' ἐξοχήν apud ueteres *Γνωμῶν* appellationē merere) Iuridica. Ex Forma itē enunciandi uel Simplicis, uel Ornata numero Oratorio, Poeticę: cuiusmodi sunt Anthologię Poetarum. Ab Efficiente deniq; partim respectu eius, qui Per se inuenit Gnomas, uel Enunciādo simpliciter, uel Respondendo interrogāti (& dicuntur *ΑΠΟΡΗΤΗΓΜΑΤΑ*) partim alterius, qui ab alio prolatis Gnomis utitur. Vtus autem alius Priuatus & Acroamaticus, Artificum eius philosophię, cuius hęc Sententię partes sunt, ppius: alius Publicus & Exotericus, è natali suo solo in mediam hominum uitam consensu populi tum in Scholis tum extra Scholas translatus. Et hęc Gnomę *PROVERBIORVM* naturam & appellationem subeunt.

☞ *Forma* spectatur partim in

Dispositione Confusorum secundū prius & posterius. Commentarij *μεθοδικοί*, *ORDINVM* uel Pręcepta uel Exempla continētes. Quorū in catalogo librorum Aristotelis Laertius quoq; meminit.

Declaratione Ignotorum per notiora. Tria hęc necessariō concurrunt, Quod, Per quod, & Modus ipse: tamen prout nunc huius, nunc illius consideratio instituitur, ita quoq; Commentarij alij Pręcepta uel Exempla continebunt

Rerum, hoc est, uel

Problematū seu Quęstionū, quę declarantur. Cōmentarij *ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ*, Quęstionū. Eadēq; rurſo respectu materię diuidi poterūt in Organica & Philosophica.

Argumentorum, per quę declarātur. Commentarij *ὑποκειμένων* siue Loci *ΑΡΓΥΜΕΝΤΩΝ* sumtorū à Causis, à Definitione, ab Effectis, à Coniugatis, à Disparatis, à Comparatis & Similibus, qui locus est amplissimus, & respectu materię subdiuidi potest.

Modi, hoc est, Instrumentorum, quas *ΜΕΘΟΔΟΣ* uocant, Definitionis scilicet, Diuisionis, Resolutionis, & Syllogismi. Commentarij *μεθοδικοί*.

RHE.

PROSCENIA.

RHETORICI, qui subdividi possunt ratione

Causarum: tum Materiæ (ut Cōmētarij Πίπτω, Enthymematum, Aenigmatum, Apologorum, Iconum) tum Formæ, nimirum Inventionis, Dispositionis, Elocutionis, Pronunciationis.

Effectuum. Commentarij Declamationum, Oratorum.

POETICI, Sic Cōmentarij alij Epigrammatum, Epithiorum, Genethliacorum, Gameliorum, & similia tanquam Effectuum: alij ipsarum Causarum.

Philosophici, rerum sub philosophi contemplationem cadentium uel generalia Præcepta, uel particularia Exempla enarrantes, & rebus ipsis organa accommodantes. Et tales quidem Commentarij ab iis, qui certo alicui philosophiæ generi sese addixere, magna cura & diligentia confici debent, ut quando in omnibus non possunt, in uno saltem studiorum genere excellant. Philosophicorū Cōmentariorum nō unum est genus: nam neq; Rerum, quæ sub Philosophi considerationem cadunt. Et quidem si cōsiderentur Res, ut ab homine cognoscuntur,

Simpliciter: sic uel sunt

Yniuersalia Præcepta, & Cōmētarij possunt appellari THEORICI, in quocunq; genere philosophiæ. ut puta, Physici, Medici, Mathematici, Diuini, Ethici, Iuridici.

Singularia Exempla, & HISTORICI dicuntur Commentarij: siue diuidantur respectu

Philosophia, hoc est, ex modo considerandi. Habent proinde Historiam suam Physici, Medici, Mathematici, Diuini, Ethici (quæ κατ' ἐξοχήν Historia dicitur) & Iuridici.

Rerum subiectarum, ad quodcunq; genus philosophiæ pertinētium. Sic Historia alia est Entium Aeternorum, ut Deorum, ut Intelligentiarū Bonarum, Malarū uel Caducorum, eorūq; uel Non animatorum, uel Animatorum, tum Vegetabiliū, Stirpiū, Plantarū, Arborū: tum Animalium, Brutorum scilicet, & Ratione præditorum Hominū.

Organicè, hoc est, cum suis complicatæ organis: ita Commentarij philosophici, respectu instrumenti, quo philosophus utitur, diuidi possunt partim

Grammaticè, secundum Voces & Oraciones. Habent ergo ex Grammatices præscripto, Lexica & Phraseologias suas Physici, Medici, Mathematici, Theologi, Ethici, Iureconsulti.

Logicè, secundum Voces, Enunciations, Methodos, Ordines. Exēpli causa habēt

Physici, Logices instructi præsidio, Diorismos, Gnomas, Quæstiones, Argumenta, Similitudines, Methodos, Ordines.

Mathematici, à Logica mutuati lumen illud rationis diuinū, Diorismos, Quæstiones, Methodos.

Rheto.

PROSCENIA.

Rhetoricè. Sic v. G. sua habent Aenigmata, suos Apologos, Icones, tum Phyci, tum Theologi, tum Ethici.

Poeticè. Sic nullum est philosophiæ genus, cuius non uel Præcepta uel Exempla poeticam admittant fictionem & dictionē, quæ in Cōmētarios philosophicos memoriæ causa referri possunt atq; debēt.

Χρήσι, quando scientiam, quam possidemus, uel nostra uel aliorum causa exercemus, quomocunque, ubicunque. Appelletur **METHODVS** Studiorum **PRACTICA**, ad exercendos semetipsos & alios summè confrens: siue sit

Γνησική, quæ exercèatur

Viua uoce, quod Græca imitatione Acroases facere Latini dicunt, quoniam coram auditoribus uel Præcepta traduntur (quod est Docere) uel Exempla eduntur, tum Disputando cum antagonista, tum Declamando.

Scripto. Commentaria *σωτηριακά* uocat Ammonius, ἀπὸ τῆς σωτήριον, ab ordine & methodo, cuius in iis quæ scribuntur (propterea quod manent, nec uti uerba citò abeunt atque uolant) uel præcipua debet esse cura, docendo, disputando, declamando.

Αναλυτική, à modo dicta (quia telam ueluti retexit) à iudicio *κριτική*, in aliorum

Orationibus, disputationibus, præceptis, uiua uoce traditis, auscultandis. *Ακροαματική.*

Scriptis tum

Perlegendis. *Αναγνωστική.*

Enarrandis, interpretandis. *Ερμηνευτική.*

Colligendis. *Σωτηριακή.* Sic Philostratus Aelianum Sophistam *πρὸς τὰς σωτηρίας* se contulisse scribit, ad colligenda ex auctorum scriptis exempla & præcepta uaria cum iudicio. Quæ collectio uti memoriæ inseruit, ita ad Commentarios etiam ἀπὸ μνημονοματιῶν referri potest.

Hi sunt igitur Methodi Studiorum fontes, quos nos iam olim in Jo. Lucae Iselij Basiliensis, priuignii amantissimi, gratiam leuiter adumbrauimus: & quia tunc temporis literarum causa in Galliam & Italiam peregrinari instituerat, illud addebamus, ob uitæ breuitatem studiorum pomeria contrahenda esse, & illud potissimum genus, cui quis non inuita minerua sese addixisset, persequendum: reliqua obiter tantum degustanda, & ueluti delibanda. tum etiam quia peregrinationes longinque copiosam supellectilem respuerent, & Librorum è quibus disceret, & Commentariorum memoria, compendia sedulo meditanda. Ac in genere quidem studiorum principe, Libros optimos consilio preceptorum & circuehendos & legendos: Commentarios itidem conficiendos, tanquam Locos communes præcipuorum capitum eius quam affectaret discipline, ad quos, quacunque notatu digna legeret, audiret, uideret, obseruaret, cum præcepta, tum exempla, referrentur, non modo Organicè considerata, hoc est, grammaticè, logicè, rhetoricè: sed & Philosophicè. Sic uerbi causa Medicum ad Medicamentorum titulos referre Vocem τῶ φαρμάκου, item Phrases, item Methodum de medicamentis disputandi, item Argumenta, quibus medicamentorum efficacia uel defenderetur, uel impugnaretur, item Sophismata, quæ circa medicamentorum intelligentiam contin-

P R O S C E N I A.

contingerent. & has Organicas esse obseruationes. Conferre eòdem rerum cognitionem, tam theoricam quam historicam, utputa materiam medicamentorum ex plantis, metallis, stirpibus: mechanicam eorundem preparationem, & sexcetera alia. Et hoc sanè rationis modo titulum Medicamentorum generalem constitui, è quo tanquam penus suo tempore Medicina studiosus singula depromeret, atque adeò industrios mercatores imitaretur, qui merces ex alio orbe petitas promiscuè in patriam conuehunt, at domi in taberna accuratè disponunt. Iam uerò in genere studiorum non principe, uti libris paucis contentus esse posset, sic eos præcipuè deligeret, qui studiorum generi principi non repugnarent. Itaque commentarios exotericos quoque conficeret, tum Organicos, tum Philosophicos. Organicis completeretur Lexica, Phraselogias, Diorismos, Gnomas, Definitiones, Diuisiones, Similia, Methodos, Sophismata: Philosophicos uerò pro genere philosophiæ in classes distingueret, utputa Physicos, Theologicos, Ethicos: aut certè uno eodemq; libro, leuanda sarcinæ causa, omnes comprehenderet, Titulis tantum distinctos, de Deo, de Elementis, de Iustitia, de Arboribus. Et hæc quidem nostrarum cogitationum de Methodo Studiorum summa fuit. Quam si quis ut otiosam uel certè curiosam reprehendere uolet, per me sanè licebit, modo ne dum ipse sapientiæ suæ profundiores certioresq; thesauros referare cunctatur, nobis hæc exilia ad Theatri huius basim constituendam necessaria inuideat.

☞ De Subiecto totius Operis.

Philosophicorum studiorum duo esse genera constat, Theoricum unum, alterum Historicum. At in hoc Opere, quod ut *φυλακὴς* nostræ monumentum est, ita *ἄλλοι* aliorum inseruire poterit, non Præcepta, sed Exempla persequimur. Proinde ad posterius genus tota hæc commentatio referenda erit, non Aeternorum, non Inanimatorum arte uel natura constantium, non Vegetabilium, aut Brutorum, sed Hominum singularia Bona atque Mala comprehendens, ad quodcunque genus philosophicæ considerationis pertineant. Nam cum homo corpore animoq; constet, quæcunque in illo Bona Malaue reperiuntur, uel internorum Habituum (perfecti sint illi, necne, quas *δυσθέτες* uocant, omniumq; sunt frequentissimæ, parum refert) uel externarum Actionum & Passionum censum subeunt. Itaque Habituum quidem historia ad eam Philosophiæ partem referri debet, ad quam Præceptorum theoria: utputa ad Physiologiam naturalis historia, ad Medicinam medicam. Actiones pariter animi ethicae ad Ethicam, physicae ad Physicam theoriam: actiones corporis ad Physiologiam & Medicinam. Affectus animi, efficientis merito ad Physiologiam spectant: at ut obiecta sunt habituum, Ethici euadunt. Corporis morbi, Medico ratione effectiois subiiciuntur: iidem tamen ut actiones animi impediunt, sub Ethici considerationem cadunt. Opulentia per se fortuitum bonum, quia instrumentum euadit actionum humanarum, ad Morum philosophiam referri potest. Ergo cum Historiæ humane appellatione, Habitus & Dispositiones, Actiones & Passiones hominis, animo & corpore constantis, comprehendantur: non modò habitus Theoricos, qui cognitione Veritatis tam contemplatiuæ quàm actiuæ animum perficiunt, sed etiam Præcticos,

PROGENIA.

Ethicos, Boni possessione homini commodantes, uel quo ad Honestatem internam & Ethicam, uel quo ad Utilitatem externam & Mechanicam, à quibus habitibus actiones proueniunt similes, ad hoc Opus pertinere manifestum est: & proinde non Historias tantum *ἱστορίας* dictas, Actiones scilicet & Passiones animi uel corporis Ethicas, sed Naturales quoque & Theologicas & Mathematicas, huic Theatro subijci: atque ut non sit Historia naturalis in uniuersum, qualis est Plinij illa, esse tamen Historiam naturalem humanam.

Porro quādo de Subiecto cōstitit, de Sylua deinceps Exemplorū, è quibus hoc ce Theatrum construximus, agendum erit. Singularium obseruatio indefinita est, nec à quoquam mortalium perfectè comprehendere potest: attamē Est aliqua prodiere tenus, si non datur ultra. Quicquid scimus, inquit Plato, uel per nos ipsos Inuenimus, uel ab alio Didicimus. Id si in Præceptis, multo magis in Exemplis locū habebit. Historica igitur obseruatio cum uel nostro Marte obeatur, quā *ἱστορίαν* à sensu principe uocare possumus: uel aliunde petatur, ex aliorum scilicet narratione tum uocali, quæ *ἱστορία* est, tum scripta, quæ *ἱστορία* dicunt: *ἱστορίαν* nos Historicis relinquimus: *ἱστορίαν* parçè & raro adhibemus: *ἱστορίαν* potissimum utimur. Cuius uti constet ratio, de Auctorum imprimis, quos in hoc sequimur opere, deinde etiam de Rerum, quas ab iisdem mutuamur, delectu, differemus.

DE SCRIPTORVM DELECTV.

Auctores ergo, quorū testimoniis utimur, aut Poëtae sunt, hoc est, fabulosa tradunt, nec fictionē à se putant alienā: aut sunt Historici, & rei uel ut est, uel ut fuit, ueritatem enarrant. Prioris classis sunt non y tantum, qui uulgo Poëtae propter metricam dictionem appellantur (& ex his Heroici potissimum, qui Historias integras, item Scenici, qui sub Tragædiarum & Comædiarum nomine Exempla historica quotidiana uitæ exequuntur) sed & qui prosa oratione historias poeticis figmentis conditas tradunt. in quo genere, siue argumenti elegantiam, siue uerborum delectū, siue dispositionis artem spectes, primas certè obtinet Heliodori Tricensis episcopi *Æthiopica*. In posteriore uero classe eos censemus, qui uel Continuata oratione res aliorū gestas sunt persecuti, uel certè Exempla ueluti emblemata & flosculos quosdam è medijs decerpserunt historijs. Illi per excellentiam Historici uocantur, hi Rhapsodi historici. Singulorum nomina recensere tædiosum est, & ad ostentationem potius, quàm ad doctrinam comparatum (et si studiosorum causa, sub finem operis recensio breuis eorundem instituetur) illud interim tenendum, Historicos maiore nobis in decerpendis exēplis labore constitisse: Rhapsodos longè minore & compendioso (et si propter auctorum suppressa nomina obscuriores) & proinde dignos esse, quibus pro usufructu *χρησιμῶν* rependantur.

Exemplorum igitur scriptores diuidere possumus partim respectu materiae, partim respectu forma. Ex materia quidem, quoniam alij particularem quendam titulum enarrarunt, ut qui de Rerum inuentoribus, de Claris oratoribus, de Poëtis, de Grammaticis, de Claris mulieribus, de Uiris bellica uirtute illustribus, de Pontificibus, Regibus, Imperatoribus, de Pictoribus & Statuarijs, de Academijs, de Ritu nuptiarum scripserunt, quorum catalogum ex Bibliotheca Conradi Gesneri Tigurini, Germanorum Plinij, studiosi petere debent.

★★ Alij

PROSCENIA.

*Alij uerò ualde omnis generis exempla collegerūt: utputa Aelianus, Parthenius, Valerius Maximus, Plinius, Polyenus, Sex. Iulius Frontinus, Corn. Nepos (si Gellio credimus) L. Domitius Brusonius Iurecos, Lucanus, Alexander ab Alexādro Iurecos, Neapolitanus, Nicolaus Hanapus patriarcha Hierosolymitanus, Marulus Spalatēsis, Jo. Bapt. Cāpofulgofus Genuensis, M. Ant. Sabellicus Veicetinus, Ioan. Bapt. Egnatius Venetus, Guido Bituricensis, Io. Rauisius Textor Niuernensis, Bartholomaeus Amantius I. C. Boius, Andreas Eborensis Lusitanus, Magdeburgēses Theologi, Matthias Castritius Darmstatinus, & Georg. Fabricius Chēnicensis, qui ex sacris Bibliis uirorū illustriū uitas eleganter & eruditè collegit. His addes Io. Boccacij Decameron, Petri Messie Hispani Syluam uariarum lectionū, Gilb. Cognati Nozereni Narrationes, Lud. Dominici Variam historiā, Noctes Fran. Straparole, Facetias Poggij & Io. Bebelij, Sermones cōuiuiales Io. Gastij, Aegidij Corroleti Dicta factaq; memorabilia, Ioco seria Ioan. Pauli monachi Colmariensis: & sexcenta alia eiusdem generis, quae cuiusq; gentis lingua uernacula circūferuntur, multaq; nō ita passim obuia habent, quae uel contigerūt, uel certè contingere potuerunt. nam ridendo dicere uerū Nil prohibet. Iā uerò si formā spectes, hoc opus hic labor erit. Alij nāq; Exemplorū farraginem a taxlo cogesserunt, alij in certos eandē titulos digesserunt. quorū posteriores tanto plus laudis merentur, quanto ingeniosius est metalla à se inuicē separare, quàm è terra eruere. Aelianus *Varia* historia libros cōsarciuit, absq; omni ordine: quē imitatus uidetur Nic. Leonicus Thomas tribus libris *Varia* historiae, pleraq; è Pausania mutuatus. Parthenius *Erotica* sua, forma nulla ratione habita, contexit. Polyenus Macedo, qui sub Antoninis uixit, *Stratagematū* libros scripsit, quibus nō ea tantum, quae ad bellicā prudentiā pertinent, & *Stratagemata* propriè dicūtur, exemplis illustrat, uerum etiā uirtutes reliquas, quae in bellis locum habere possunt, exequitur: ordinē accidentalem à personis desumptum retinet, quem & Plutarchus, & illius imitatione nunquā satis laudatus uir Des. Erasmus Roterodamus, in suis *Apophthegmatis* obseruarunt. Qui tamē ordo quam parum ad nostrum faciat institutum, cuius manifestum esse potest. Polyhistor ille Plinius, in magno illo suo & erudito *Historiae naturalis* uolumine, ut laboris plurimum in colligendo habuit, ita artem in disponendo parcius adhibuit, quod scilicet ob eorum quae indies addenda uiderentur diuersitatem certos aliquos terminos & inuiolabiles constitui uix posse animaduerteret. Idem esto iudicium de Corroleti, Dominici, Messie, & quorumlibet aliorum scriptis, quibus anima sua, ordo scilicet, deest. Valerius Maximus primus antiquorum fuit (cuius quidem scripta extant) qui ordinem in exemplis obseruarit. Certos enim, titulos descripsit, tanquam loculos, sub quibus exempla eiusdem generis colligerentur. Illius industriam & ordinem ex recentioribus Campofulgofus, Sabellicus & Egnatius imitati sunt. Campofulgofus Genuae olim rerum potitus, seditiosis ciuium factionibus è patria pulsus, historiarum lectioni se totum dedit, & in hoc scribendi genere egregiam nauauit operam, ita quidem ut exemplorum copia & nouitate ceteros omnes uicerit. Quod igitur aliis calamitosum esse solet exilium, Campofulgoso ad nominis gloriam plurimum contulit. Ex illius scriptis (quae cum lingua Italica tantū prostant, multo post à Camillo Gilino latinitate donata fuerunt)*

runt) tanquam ex fontibus uberrimis, agros suos Sabellicus primum, deinde etiã Egnatius irrigarunt. quorum ille eleganter quidem omnia profert, sed breuitate nimia obscurus interdum euadit: hic uerò Asiatica sua redundantia nõ exempla colligere, sed historiam scribere uidetur: à Campofulgo & Sabellico externa ple-raq; mutuans, sed domestica interim Venetorũ dicta & facta diligenter recensens. Hanapus ex sacris Bibliorum libris quadam collegit, quæ breuitate sua non omnibus usui esse possunt, sed iis tantum, qui sacras historias iam ad unguem callent: Titulos quinetiam descripsit, in quibus non pauca multi reprehenderint. Marulus Spalatenensis diligentiorẽ præstitit operã, sacra exempla & præsertim Christiana describendo: cuius eruditioni studiosi multa debent. Etsi enim superstitiosa quedam corrogat, habet tamen suos, quos sequatur, auctores: neq; fabulosa omnia respuenda sunt, nisi quis poëtis in uniuersum bellum se indixisse profiteatur. Ex eorum, qui nostro seculo Magdeburgensem historiam, à solo natali dictam, iam inde à Christi opt. max. ortu ad nostra usque tempora deduxere, & quid in historiarum sacrarum lectione obseruandum esset, certorum Titulorum ueluti terminis positis ostendẽre, fontibus, riuulos interdum deduximus, quando quidẽ auctores, quos illi diligenter perlegere, nobis non suppetebant. Guido Bituricensis, resuscitantibus apud Gallos literis sub Francisco I. summo studiorum Mecenate, maiore conatu quàm successu, exempla collegit. neq; tamẽ ille præclara uoluntatis laude erga communia studia defraudandus est. Alexander ab Alexandro Genialium dierum libros, uaria eruditione refertos, scripsit, & in ijs non paucos exemplorum titulos tractauit. Raphael Volaterranus Urbanorum Commentariorum libros XXXIIX reliquit: ex quibus ij, quos Anthropologiã inscripsit, quamuis alphabetico tantum ordine fuerint digesti, auctoris tamen diligentiam & eruditionem non parum commendant. Brusonius & Rauius (qui ex Volaterrano pleraque desumpsit) palingenesiam suam Lycostheni nostro acceptam referunt: uterque exemplis copiosus, breuitate obscurus: proprium quisq; ordinem in titulis obseruauit. Amantius titulos alphabetico ordine digessit. Castritius nuper admodum de Virtutibus Germanorum principum non indoctẽ scripsit: cõmentarios de eorundẽ Uitijs consulto premit. Eborensis delectu adhibito ex Valerio, Sabellico, Fulgoso, Aeliano, Guidone, Marulo, præcipua tantum peculiari ordine selegit. Et hi quidẽ Rhapsodi sunt, quorum laboribus nunc frequentius nunc parcius in hoc sumus usi Theatro.

Verum enim uerò ut iudiciorum insignis est diuersitas, ita ex his ipsis & Historicis & Rhapsodis, quorum auctoritates candidè & religiosè singulis subiecimus exemplis, erunt fortassis alij alijs suspecti de mendacio, cui uel nugacitas, uel superstitio & impietas, uel certe maleuolentia fomitem præstet: aliorum auctoritas uilis erit nonnullis: sunt & qui poëtis penitus ex historico opere eiciendos contendant. Quorum criminationibus etsi operosum est respondere, fortè etiam non necessarium: tamen ne nobis ipsis, seu tibi potius, qui nostris hisce laboribus frui cogitas, defuisse uideamur, paucis hæc ipsa diluamus. Poëtis sanè propter sapientiæ prerogatiuam, multorum consensu seculorum alitam, ut honorarios testes omittere non potuimus. Nam si Comicis & Tragicis in scenam non modo res gestas, sed fabulosas quoq; uerisimilitudine tamen ueluti emollitas, in-

PROSCENIA.

troducere licet, magno cum spectatorum favore & applausu: non uideo, cur poeti-
 ca figmenta ex nostro hoc Theatro explodi mereantur: praesertim cum Horatianū
 illud notum sit, Et prodesse uolunt, & delectare poeta. Nulla certè fabula est, quae
 non ueritatis aut uestigium aut speciem quandam cõtineat probabilem. Licet hoc
 ex Diodoro Siculo, historico grauisimo, intelligere, qui de rebus gestis antiquo-
 rum narrationem contexit, & fabulis remotis, ueras historias subesse ostendit.
 Neq; enim diuina illa ueterum poetarum ingenia eò stupiditatis & improbitatis
 deuenisse existimandum est, ut fabulas de Diis turpes & ridiculas, saepe etiam im-
 pias & superstitiosas, pro historiis aut amplecti, aut obtrudere uoluerint. Sensus
 latet mysticus, modo physicus, modo ethicus, modo theologicus: qui initiatis tan-
 tum, hoc est, solida philosophia imbutis, patere potest. Atq; ut demus, nihil hic,
 quod humane uitae conferre queat, subesse: at certè tamen uarietas ipsa exemplo-
 rum, non minus quàm ferculorum in opiparo conuiuio diuersitas, delectare pote-
 rit. Quòd si in theatris Rom. olim non uiuae tantum uoces histrionum, sed etiam
 picta aulae, tabulae, signa adhibebantur, quibus oculos suos spectatores pascere cū
 uoluptate possent: in Theatrum quoq; nostrum non uera tantum exempla, sed
 & poetica admitti poterunt. In scholis Christianis etiamnum hodie ineptissima
 Ethnicorum poetarum fabulae (si exteriorem corticem spectes) leguntur, quando-
 quidem ex illis, praeter linguarum cognitionem, uirtutum uitiorumq; non obscu-
 ra exempla colligi possunt. Ecquis ergo tam morosus erit, qui non Christianorū
 quoq; θραύματα ἀνάσσομενα legere sustineat & audire? Etsi enim manifesta quan-
 doq; superstitio, saepe etiam latens impietas subest: nemo tamen, qui diuinitus illu-
 stratus est, ab iis decipi poterit, sacrarum literarū elencho adhibito. Idem esto iudi-
 cium de historiis ab impio homine recitatis. Nam quis tu es priuatus praesertim,
 qui historiā profanā eo solo nomine, q̄ ab haeretico homine scripta sit (religionem
 semper excipio) damnare audes, cum impius Cayphas uaticinatus sit, sceleratus
 Saulus inter prophetas locum suum habuerit, ipsi deniq; mali demones Christum
 ueraci quidem, sed improba tamen uoce, Dei filium proclamauerint? Quòd si in ha-
 retico mendacium uti notam demonis abominaris, cur non ueritatem in eodem
 ueluti symbolum diuini spiritus amplecteris? nisi fortè in ea es opinione, ut quos
 tu ex uiuentium numero tuo calculo exterminandos censes, eosdem quoq; statim
 ex hac rerum uniuersitate à summo illo imperatore Deo ad ima detrusos Tarta-
 ra imagineris: quibus tamen caelestis pater hunc solem, hancce auram uitalem, o-
 mni bonorum externorum copia exornatam (ut de animi interim uirtutibus pro-
 fanis, quae iam inde à mundi ortu in ethnicis & haeticis non minus quàm in piis
 & religiosis hominibus illustres extitere, taceam) liberalissimè simul & indul-
 gentissimè communicat. Dubia certè meliorem semper in partem interpretanda,
 caritas religiosa docet: ueritatem uel in inimico amplectendam, cum ethnica tum
 Christiana precipit philosophia: mendacium uerò apertū ut in nullo cõmendari,
 a nemine potest atq; debet laudari, ita quod in ambiguo est, dictatoria auctori-
 ta proscribere, & propter unū aliquod de ueritate suspectū exemplū multa omnium
 testimonio approbata bona damnare uelle, nescio quàm piū fuerit. Sodomitis
 Deus opt. max. si quinq; inter eos uiri boni reperirentur, sese parsurum profiteretur:

unius

PROSCENIA.

unius Abrahami pietas nepotum innumera contexit scelera: & Christus omnium virtutum exemplar, uitaque nostra canon, zizania adulescere sinit, ne dum feruido zelo extirpantur, bona per inconsiderantiam proterantur segetes. Idem ille demonum quoque praeconia & acclamationes audit, sed auditas respuit: tam in non admittendo cautus, ne à mendacij parète testimonium acceptasse uideretur, quam in non precauendo prudens, ut suo semetipsum gladio Cerberus ingularet. Huius si uel equanimitatem uel sapientiam, quisquis es Christianus, imitari uoles, uti quae placebunt diuina benignitatis charismata admittes omnia, ita uicissim quae displicebunt ea moderatione feres, uti ne iudicando iudicaris.

Jam quando Auctorum nobis obscuritatem obiiciunt, impudenter sanè faciunt, si quorum fidem nondum satis habent perspectam, eos temerè damnant: imprudenter uero, si minus bonum esse uirum putant Socratem, quia pauper est, quam Archelaum, quia tyrannus. De face interdum haurimus, at & fax uinum conseruat, & quemadmodum Mauritanii medicinam, in orbe Graeco Latinoque penè oblitteratam, Arabica lingua, barbara licet illa & ignota nostris, conseruauerunt: ita humiles saepe & plebeyi historici ueritatem gestorum fidelius proponunt, quam qui magnis premiis ad scribendum adducuntur. Recentiorum quinetiam auctoritatibus crebrò sumus usi, uel ut eorum, per quos profecissemus, memoriam retineremus, uel quia uetustior scriptor nobis non occurreret, uel etiam ut tibi, qui in alieno opere tam fastidiosus es, locum cogitandi & inquirendi relinqueremus. Si Camposulgosi uel Sabellici auctoritas tibi sordet, ut nouorum hominum: cur non etiam Valerij, & Gellij, & Macrobij, & Laertij? quos satis constat, respectu eorum, ex quibus sua describere, nouos fuisse. Atqui nec omnia mensae regiae uasa antiqui sunt operis, nec omnia aulae principum Arachnea, nec omnia Alexandri regis signa Polycleti, tabulae uel Apellis manu elaborata fuere. Et uero insolentes esse oportet mercatores, qui non nisi ab uno eoque primo institore aduecta ex Oriente aromata, nullis praeterea communicata propolis, putant distrahenda: quid dum transportatione permutationeque crebra mercium uires dissolui criminantur, id agunt, ut condimentis utilissimis suauissimisque Europam spolient. Quae ante nos exempla congesse, ut hanc calumniam euitarent, & polyhistorias auctoritatem maiorem sibi compararent, eorum, à quibus exscripsissent, singula, uel parcam uel nullam fecere mentionem: & hoc ipsum est quod in iis plerique omnes, nec sanè immeritò, reprehendunt. Nunc pari acerbitate nostro quidam succensent candori, quòd auctores qua decet quidem fide adducamus, sed non eos quos illi expetebant. Caterum quando hic non antiquitatis, sed ueritatis testimonium requiritur, cum quae nostra aetate accidunt non minus historiae appellationem mereantur, quam quae ante mille annos gesta sunt: quid prohibet, Romanam historiam, à Sabellico ex uariis antiquorum monumentis depromptam, eiusdem censeri ueritatis cum illa, quam Liuius, Dion, Appianus ex multo uetustioribus ante mille annos & amplius tradidere? eoque magis, quòd quò remotior ille ab ea fuit aetate, cuius res gestas descripsit, eò liberior ab affectibus, eò in iudicando equior esse potuit. Neque uero interesse quicquam uidetur, autotipia sola excepta, historiam ex ueterum monumentis colligas, an ex aliorum narrationibus

P R O S C E N I A.

contexas: utrobique enim fundamentum ueritatis ex ipsa petitur acroasi, quam non temporis diuturnitas, sed rerum & intellectus humani consensus stabilire potest & propagare. Sunt sane ut ingeniorum & rerum publicarum sic etatum quoque & seculorum quaedam fatales periodi: & uetustatis auctoritas non tam ex temporis prerogativa, quam ex scriptorum grauitate uidetur dependere. Quae nunc uetera sunt, olim certe noua fuerunt: & quae nunc tanquam recentia contemnuntur, ea posteritas antiquitatis nomine suspiciet ac uenerabitur. Porro si quaedam fortassis alia in Auctoribus exemplorum digna reprehensione occurrent, cogitandum uidelicet & illos fuisse homines, & nos homines esse. Quod si ne Jupiter quidem omnibus & τὸν ὅλον κόσμον placere potest, ecquis à nobis ut omnibus placeamus exiget? In magno uniuersitatis Theatro uiuunt bonique malique, nec in hoc ipso Creatoris indulgentia reprehendi debet: similiter quoque in nostra hac Bibliotheca ut exempla, sic auctoritates omnis generis corrogantur, & quid quisque dixerit, non quam uere dixerit, perpenditur, Singula ut auctori stentque cadantque suo. Qui malorum expertes uiuere uolunt, ad superos migrent oportet: in hac mortali uita boni consulant, si ex uipera theriaca conficienda facultas ipsis suppeditetur.

D E E X E M P L O R U M C O P I A & delectu.

¶ Sed ut dimissis Auctoribus, ad Exempla conuertatur nostra oratio, de illorum congerie priore loco agamus. Molem Operis uides, ex rerum insigni uarietate consurgentem, & nunc demum inscriptioni suae conuenientem. Italo Italica, Germano Germanica, Scytha placent Scythica. Dum igitur omnium commodis consulimus, omnigena quoque colligenda fuere Exempla. Quae tu forte ut exotica auersaberis, alteri uel maxime arridebunt. Proinde e publico agro fruges aliis profuturas, tibi licet parum iucundas, extirpare noli: nisi forte tibi soli natos putas ceteros. Non uetustate tantum, sed uarietate & copia commendantur historiae: atque ut humanam uniuersitatem non qui fuerunt tantum, non qui nunc sunt, non qui erunt olim homines constituere dicuntur, sed omnes simul: ita, quod tamen optare potius quam sperare licet, omnibus omnium hominum, qui a primo mundi ortu ad excidium usque uixerunt, actionibus & passionibus in unum collatis, perfectum demum & censoriae illius coram iustissimo Iudice panegyris aliqua ex parte emulum foret Theatrum. Ergo qui delectum querunt in exemplis, compendio scilicet illi consulunt, sed non consulunt uniuersitati. Cum his e diametro pugnant, qui in tanta copia magnam adesse dicent inopiam, & ex unius alicuius loci ab aliis tractati opulentia, nostram sigillabunt paupertatem. Quibus ut Hippocrateum illud sufficere debeat, ὅτι τῶν ὀνείων ἀνοείων ἐστὶν ἴσις: at meminerint interim, in singulis immorari nec consilij nec facultatis nostra fuisse. Locos singulares qui ex professo tractant, ut Cicero de Oratoribus, Suetonius de claris Grammaticis, Gyraldus de Poëtis, de Sepulcris, de Re nuptiali: nuper admodum G. Stuckius Tigurinus noster de Conuiujs ingeniose, copiose, eleganter: ab illis, utpote in uno tantum genere occupatis, eius, quod tractandum susceperunt, argumenti perfecta requiritur elaboratio. Nobis satis fuerit, cosmographorum imitatione (qui in terrarum descriptione sese à chorographis minuta locorum obseruatione

P R O S C E N I A.

seruatione uinci equo patiuntur animo) summa quoque capita exemplis quae ad manus sese obtulerunt illustrasse, & loculorum interdum uel inanium ostensione lectorem studiosum ad supplementa inuitasse. Cum Romae Constantius Imp. statuam equestrem in medio Troiani foro positam se imitari posse iactitaret: Hor misda subridens, At tu prius, inquit, stabulum huic simile extruito, tum equum introducito. Exemplis abundabunt fortasse multi certorum quorundam locorum: at omnes ex equo areas locupletare, nec illi, nec quiuis alij poterunt. Quod si qui nihilominus ea fortasse, quae desiderabant, quaeque in familiam ducere uidentur, non adesse, quae non requirebant, adesse stomachabuntur: ut inexplebilis illorum bulimia medico potius quam monitore eget (quando quidem non in appetitu improbo, sed in proba concoctione nutriticis facultatis integritas consistit) sic illi ipsi cogitent, multa interdum uel negligentia uel tedio ab iis etiam qui uni tantum studio sunt addicti, praetermitti solere: & Italiam, prouinciarum omnium fertilissimam, non omni tamen sui parte ex equo excultam esse: nobis itidem in tot & tam uariis cogitationes distractis parem semper neque adfuisse nec adesse potuisse acritatem: quin potius in ipso operis cursu saepe Medea illud in mentem uenisse, Vtinam ne in nemore Pelio. Sumus enim homines, neque corporis tantum ualetudini, sed & animi perturbationibus uariis obnoxij: praeter id quod ut Rerum quaedam frequentius, quadam rariis homini accidunt, ita quoque Exemplis alij Tituli instructiores, alij minus instructi necessario esse coguntur. Ecquis uero Alexandrum Magnum, quod non totius orbis prouincias subiugarit? quis Vlysses, quod non omnes mundi angulos perlustrarit? quis Archimedes, quod in tantulo globo minutissima quaeque terrarum loca non sit persecutus, nisi uel ingratus sit, uel ineptus homo, iure accusauerit? Multa scilicet reliquimus, partim consilio, ut & tu haberes quod ageres, & tibi ipsi ob eorum quae nos effugerunt scientiam gratulareris (ἰσως ἴσῳ ἄνευ τῶν κινῶν ἐπιστάμεθα) neque semper praemanso cibo uteris, sed tuo etiam Marte aliquid in re literaria noui attentares. partim casu, cum ne acerrimi quidem uenatores omnes quas exciuerint feras capiant, uel quia nolunt, uel quia non possunt. Cyrus certe apud Xenophontem ceruos atque damas imbelles aspernatus, apros tantum & ursos sectabatur: & Scipio non tam ut Romana res augetur, quam ut praesens conseruaretur, a Diis petere iubebat. Qui hac Exemplorum copia contenti non erunt, ne instructiore quidem Theatro unquam feliciter utentur. Jam si diuersis locis eadem exempla, fortassis etiam uerbis iisdem, a nobis inculcata esse quidam criminabuntur: at sciant illi, licuisse nobis de iisdem rebus & personis diuersis locis diuerso respectu per methodi leges agere: non minus quam poetis eandem personam nunc tyranni, nunc exulis, nunc amatoris, nunc militis habitu in scenam introducere licet.

Porro si Qualitatem Exemplorum perpendas, ingens sylua insignem habet uarietatem. Vetera ob aetatis prerogatiuam non parum maiestatis secum trahunt. Recentia sensus nostros magis feriunt, & plurimum in mouendo possunt, praesertim domestica. Quae rara sunt, ipsa nouitate & insolentia commendantur. Vulgata uero, non secus atque prouerbia, usu & consuetudine auctoritatem acquirunt: ut quamuis cognitio illorum splendoris parum asferre possit, ignoratio tamen ui-

P R O S C E N I A.

tuperio digna habeatur. Dioscorides Anazarbeus, rhyzotomus doctissimus, in stirpium historia non raras tantum plantas, uerumetiam uulgares & in Gracia passim notas descripsit: quod, ut sunt ingeniorum seculares quidam circuitus, eas que suo tempore notissima essent, posteris aliquando ignotas futuras metueret: id quod magno cum rei herbarie incommodo quotidie experimur. Sic etiam in Exemplorum rhapsodiis noua, uetera, illustria, obscura, rara, uulgata, colligenda fuerunt, ut doctis simul & imperitis satisfaceret. In uinaria Principum non generosa tantum animalia, sed lepores quoque & cuniculi admittuntur: & in horto Patauino (cui nostro tempore Aloysius Anguillara Rom. in plantarum cognitione exercitatissimus: nunc uero Melchior Guilandinus Borussus, & eruditione & peregrinationibus clarissimus, magna cum laude praest) non modo nobilissima plante seruntur, sed in studiosorum gratiam ignobiles etiam & plebeiae: quod nulla sit tam uilis herba, que non prestantem aliquem in se contineat usum. Turpia & obscena multa congeruntur, non ut imitanda proponamus, sed ut ipsa turpitudine & infelicitate absterreamus non penitus malos: quemadmodum iudices sententia contra facinorosos lata, non id solum, quod deliquerint, sed quomodo deliquerint, ut iusto eos supplicio affectos constet, explicare consueuerunt. Qui facinorosorum delicta quam legislatorum monita amplecti mauult, dignus est qui constitutam legibus poenam subeat. Pudet interdum ea referre, que alios designare non puduit: omissuri ea penitus, si pueris, & non uiris cordatis hac scriberemus. Caterum eo consilio illa referimus, non ut tanquam Osiridis pudenda (dum reliquum corpus a Typhone discerptum non reperiretur) cum Iside stultis Aegyptiis colenda proponamus: sed ut ea uel ipsius Tituli indicio detestemur & abominemur. ἄλοιο, θνητῶν συνδέγων τὰς συμφορὰς, inquit ille. Atqui non συμφορὰς tantum, uerumetiam ἐνημερίας ἀνθρώπων colligimus, nec δυσπραγμάρτα tantum, uerumetiam ἐυεργετήματα: improborum denique exempla, a proborum consortio separantes, Philippi Macedonis Poneropolin, aut Actisanis Aethiopiae Rhinocrurā ciuitati proborum oppositā imitamur: & ut uno uerbo dicā, nihil non ab aliis iisque bonis factitatum aggredimur. Historicis sacris simul & profanis non modo uirtutes, sed & scelera hominum recensere licet. Comici in scenā impune auaras meretrices, perfidos lenones, fallaces seruos, deliros senes introducunt. Tragici crudelissima quoque facinora si non oculis, saltem auribus hominum proponunt, tanto cum applausu, ut Tragica mala pro detestandis sceleribus communi prouerbio recepta sint. Et nobis interim de iis, que ex aliorum scriptis collegimus, non licebit iudicium ferre, aut ea in ordinem redigere? Quod si quis id omnino a nobis fieri non debere contendat, refrenet ille idem Historicorum libertatem, tollat scenicam poesim in uniuersum: prescribat quinetiam Medicis, ut salutaria tantum medicamenta cognoscere laborent, uenena & lethalia pharmaca penitus negligant: succenseat ad extremum summo rerum Opifici, quod impuros canes, quod lasciuos cercopithecus, quod uiperas ueneficas, quod incestos perdicis, quod androgynos lepores, quod crudeles tigrides, in natura dedecus, hominumque perniciem, Vniuersitatis partes esse uoluerit. Iam uero Minuta quoque priuatorum hominum & Humilia multa collegimus, ex media quinetiam plebe non pauca desumimus, scurrilia licet & ridicula,

P R O S C E N I A.

dicula, quoniam non principibus tantum uiris, aut iis qui dignitate & opulentia clarent (quid enim habent illi, si uirtutem excipias, quo ceteris praestent?) sed omnibus, quantum in nobis est, hominibus consultum cupimus. Homo certe, cuiuscumq; conditionis fuerit, microcosmus quidam est, & proinde in eo ut felicitatis & infelicitatis, sic uirtutis & uitiositatis exempla obseruari possunt. Habitus similis in Iro & Cræso: etsi in hoc propter dignitatem personæ externam illustrior. At quò me maior, inquit Socrates, magnus ille Rex Persarum, nisi etiam melior? Qui Historias Rerumpublicarum scribunt, minutas singulorum actiones & passiones persequi nesci solent, neq; debent, ne cum Antimacho opus in immensum excreseat. At qui Vitas singillatim persequuntur, in priuatis copiosi, in publicis parci esse debent. Ex utrisq; uero Syntacticus ea, quæ uarietati locorum suorum inseruiunt, magna, parua, illustria, obscura, decerpit, & ueluti ex aceruo lapidum, magnitudine & politura differentium, maceriam construere studebit. Quòd si quidam, ut in Tragica scena, illustres tantum personas introducendas fuisse obiciant: cogitent iidem, Comicos, in dispare licet argumento, non minus & delectare & prodesse. Vtrumq; sanè ex ratione. Nam cum utriusq; fortunæ inconstantiam & uarietatem particularibus exemplis in scenam productis Poeta declarare conentur, ea sumere debent, quæ oculis & auribus hominum gratissima sint, mentesq; spectatorum nouitate sua plurimum mouere possint. At talia sunt in rebus quidem aduersis regum atq; principum exempla, quibus omnia ea presidia affuerunt, per quæ cladem & calamitatem à se suisq; amoliri potuissent, nisi diuinitus in has miseras incidissent: in rebus uero prosperis, hominum extrema conditionis, exiguis uel etiam nullis ad felicitatem consequendam presidii instructorum. Cum ergo in scena utriusque generis exempla locum habeant, cur non simili rationis modo etiam in Teatro nostro? Magni sunt magnorum corporum motus pariter & offensiones, sunt etiam parui: & uicissim parua corpora ut non per se, saltè ex euentu, uehementia interdum motus antecellunt. Accedit eò, quòd cum pro uarietate temporis, loci, personarum, auditorum, modò illustribus; modò humilibus exemplis opus sit, sylua omnium colligenda fuit, quibus pro occasione uti possemus. Honorum contentus in rege longè euidentior est & illustrior, quàm in priuato aliquo philosopho: quando quidem plures causas & occasiones gloriæ expetende principes uiri habere uidentur, quàm philosophi. Auaritia in homine diuite maiore digna est uituperio, quàm in paupere. Liberalitas uiduæ, quæ duo era in gazophylacium miserat, à Christo seruatore magnificè commendatur: opulentorū hominum non item. Continentia Curij Sabinorum dona repudiantis longè maiore digna est admiratione, quàm Cratetis, superstitione & ambitione quadam opes suas effudentis. Penelopes pudor inter medias procorum insidias præclare innotuit. Bucolicum carmen Tityri, Melibœi & Daphnidis personas cum applausu recipit: Sauli, Davidis, Paridisq; regio splendore uelut offuscatur. Varietas ipsa copiam minus reddit fastidiosam: & rerum diuersitas mundum hunc, id quòd nomen sonat, mandum esse facit: & domus priuatorum, siquidem magnifica sint, splendorem ciuitatis augent: sin humiles, publicorum saltem edificiorum maiestatem magis reddunt conspicuā. Adde quòd moriones etiam suis facetiis

reges

PROSCENIA.

reges oblectare consueuerunt, multò alioqui præstantioribus assuetos uoluptatibus. Est enim, ut Tragicus inquit, μεταβολὴ πᾶσι τῶν γλυκῶν. Jam si suspecta quedam fidei esse putas, iudicio tuo frenum ego iniicere nolo: id tantum memineris rogo, ἐποχὴ non Academicis tantum, sed uiris bonis & prudentibus in uniuersum potius, quàm iudicij præcipitantiam cõuenire. Nil dicimus, non dictum prius: & si auctoritatem eorum quos sequimur dānas, pro arbitrio sanè id facito, dum modo ab aliis quacũq; fide prolata, uerè, hoc est, bona fide à nobis producta fatearis. In argumento historico, & à medica professione alieno uersamur: eaq; propter ab aliis dicta, collecta & obseruata amplecti cogimur. que si falsa fuerint, ut nostra meretur reprehensionem credulitas, sic fides excusatione digna est. Non omnia possumus omnes. Collectoris munus est, bona fide aliorum dicta scriptaq; recēserere, & ueritatē Relationis, ut ita loquar, potius quàm Reinspectare atque sequi. Habet enim materiã suam, quam ab Histrione sumit: huic ipsi formam indit, à Philosophia morum mutuatam. Sic Aduocatus & causidicus rationes clientium suorum tanquam iustas proponit, & quantũ in se est parti suæ patrocinator: quas, utrũ iusta sint an iniusta, ut Iudicis officium est discernere: ita hic, supposita aliorum auctoritate, recte necne sub locos suos singula sint relata uidere, lectoris munus erit, non cuiusuis, sed illius, qui αὐθεντίας τις erit, nullaq; perturbationum nube offuscatus, quid ueri aut falsi, quid boni malue actionibus insit, liberè & ingenuè diiudicare possit. Quæ uera uni, alteri falsa: quæ tibi bona, mihi mala uidebuntur: ut si singulorum iudicia uelimus expectare, perpetuò post tabulam cum Apelle latendum sit. Ad hunc ipsum ordinem & adulationis & maledicentiae crimina, si quæ obycientur, pertinebunt. Homines quidem sumus, sed & tu qui hæc iudicas homo es: affectibus fortè turbamur, sed & in te perturbationes cadere, quis dubitet, si ex tuo tantum gustu singula estimes, & quibusdã ita sis additus, ut malè de malè agentibus loqui piacularè putes esse? Atqui ueritatis sacerdos est Historicus, humana illustrator uite: quæ cum Aegypti instar γενναία φέρονται, non bona tantum, sed & mala sunt enarranda, & à Rhapsodo, præsupposita ueritate historica, aut uerisimilitudine poëtica, in suos locos distribuenda: quorum illa adulandi, hæc maledicēdi studio, imperiti & ex suo affectu omnia metientes, scripta calumniabuntur. Quid uerò iidem Euangelistis, quorum ut diuina, sic sacrosancta est historia, facturi sunt, non laudes tantum, sed & nauos & uitia Apostolorum (Christi alioqui diuino spiritu illustratorũ, pietatis aeterna columinum) bona fide recitantium? cùm quæ à probatis alioqui Historicis de quorundam sacra dignitate illustrium uirorum sceleribus memoria sunt tradita, sub certis uitiorum capitibus proponi permolestè ferunt, hoc unũ scilicet præfati, Non edificat. Atqui, ut è multis unum referam, ne Syluestri quisdẽ ad seriam pœnitentiam conuersi historia, miraculo etiam post mortem cõtestata, edificaret, nisi manifesta impietas & apostasia præcessisset: nec unquam resurgenti congratularemur, nisi labenti condoluissimus. Sed quo tandẽ consilio exempla fragilitatis humane in sui seculi hominibus, amicis licet illis, & in suprema dignitatis fastigio cõstitutis, posteritati inuident, quæ neq; in Prophetis, neq; in Patriarchis, neq; in Apostolis sacra nobis inuiderunt litera? Nam quia unus ali

quis

P R O S C E N I A.

quis è multis Episcopus *πολυεπίσκοπος* est, num quia impurus, num quia impius, religionis Christianæ ueritati aliquid decedit? Ediuerso, num quia Epiphanes eccellente fuit & ad miraculum usq; præditus ingenio, iccirco heresis Carpocratiana uera est? Non magis certè quàm Marcionis secta, plurimis licet pseudomartyrum exemplis nobilitata: aut Simonis Samaritani, stupendis circūlitata miraculis. Aeternus ille dator luminum, qui omnem hominem in hunc mundum uenientem luce sua illustrat, dona sua piis pariter & impiis communia esse uult: & uicissim maleficus ac ueterator ille spiritus ut impiis, ita multo magis piis infestus esse consueuit. Proinde si diligenter uitas mortalium inspicias, nullum ferè reperias (diuinitatis radio illustratos semper excipio) in quo miscellam hanc uirtutum atq; uitiorum non liceat obseruare: uerumq; est adeo Satyrici illud, Quòd uitis itemo sine nascitur, optimus ille Qui minimis urgetur. Id unum sincerè possum affirmare, nulla uel accusandi uel fugillandi libidine exempla nos cõgessisse: & cum que propter caritatem ab hominibus instituta sunt, ut D. Bernardus loquitur, propter caritatem quoq; aboleri possint, multa eorum, que in superioribus editionibus quosdam offenderant, uel omissa uel mitigata fuisse. Si carnis manducatione fratrem meum offendam, ab carnibus in æternum abstinero, inquit Gentilius doctor. Quòd si tamen in tanta exemplorum copia quedam præter ianitoris consilium & institutum per rimas quasdam sese insinuauere, stigmatibus interea notentur, dum suo tempore locoq; melioribus cedere cogantur.

☞ De Forma, hoc est, Dispositione & Characterè huius Operis.

Forma est, que rei dat esse & nomen. Congesta domus est ex lignis, saxis, cemento: congestum Mausoleum: congestum quoq; Theatru. Verum non quia congesta, sed quia arte congesta, & certo digesta ordine, id quod sunt, esse dicuntur. Opus hocce nostrum *συντάξις* esse iam antè constitit. *Σύταξις*, supposita Exemplorum farragine, ab Organicis facultatibus Orationem atq; Rationem, ueluti formas Rerum quatenus docentur, mutuatur: à Logico quidem Methodum & Dispositionem: à Grammatico uerò & Rhetore, sæpe etiam à Poeta, Characterem. Ergo prius de *τάξις*, mox etiam de *λέξις* dicendum est.

Τάξις igitur, siue Ordo, quem animam rerum Plato appellare non dubitauit, eidemq; Menander tantum tribuit, ut dispositione fabularum constituta, eas se iam perfecisse gloriaretur, alius apud alios Exemplorum scriptores reperitur: de quibus nunc, quia nostre sunt ciuitatis, nostrumq; laborem eximie iuuerunt, uerba tantum faciemus. Aelianus Varias lectiones absq; ordine, prout queq; legenti sese obtulerunt, congestit. Sic Polyenus Stratagemata, Plutarchus Apophthegmata. Jo. Tzezès Chiliades suas, ut de ceteris taceam. Valerius Maximus oculatior fuit, & certos titulos descripsit, tanquam locos communes, ad quos uulgatissima exempla reduci possent. Eum postea ex neotericis secuti sunt Jo. Baptist. Campofulgosus, M. Anton. Sabellicus, Jo. Baptist. Egnatius. Verum cum magna titulorum inopia laborent omnes isti, & ex suo potius cõmodo quàm ex rei natura titulos congerant uerius quàm connectant: alius certè ordo instituentus fuit, qui non ex uoluntate scriptoris, sed ex arte penderet, atq; adeo æternus esse posset.

P R O S C E N I A.

posset. Cuius quidem ratio ex rerum essentia fuit deducenda. In Præceptis uniuersalibus, ubi prius & posterius ex rerum natura, secundum principiorum & principiatorum diuersitatem, petitur, Ordines tres didascalici locum habent, nec sine illis aliquid rectè doceri potest. Exempla si considerentur more philosophico, nèpe quòd physica, metaphysica, mathematica, naturam sequuntur suorum Præceptorum, & secundum ordinis didascalici normam diuidi debet. Sin uerò respectu subiecti, cuius sunt Exempla, sic cum Hominis historiam propositam habeamus, classes describamus oportet uniuersales, ad quas quacumq; in illum Bona & Mala in quocumq; uite genere cadunt, referri debeant: quarum deinde singule rursus in suos diuidantur Titulos, prout Exemplorum diuersitas suadebit. Atq; adeò ut Dispositionis idea facilius comprehendatur, typica demonstratione, periculis licet docenti, at discenti tamen compendiosa, regiones nostri Theatri principes delineemus. In qua si diuersum ab eo, quem in prioribus editionibus obseruaueramus ordinem sequemur, si Voluminum seriem mutabimus, si eorundem numerum augebimus, si locos ampliabimus: non id uel leuitati uel temeritati quisquam adscribat, sed illud consideret, ἄνευ τῶν ἀσφαλεῶν ἀποδείξεων: atq; ut D. Marci Veneti architectum, natione Græcum, ingenio & arte summum, multa fugerunt, quæ in progressu demum operis ab eo animaduersa, corrigi tamen non potuerunt (quam ob causam quoq; statua, quæ illi ex pacto in oculatissima templi parte debebatur, in locum ignobiliorem translata fuit) sic nobis singularium exemplorum uarietas ad multorum locorum considerationem fenestram aperuit, & consilium dispositionis non raro mutare coegit. In metallis certè depurandis experientia trahit experientiam: & ἡγεμονίῳ rudem exactiore ἀναρχίῳ pictores & statuarij expolire & animare student, laudabili inconstantia, philosophica nimirum libertatis obstetrice, sophistica pertinacia curatrice. Ergo ut ex ruinis Augustæ Basileam uel extructam uel auctâ fuisse, & instar Phœnicis ex cineribus Rauracis reuixisse constat: sic proscissio prima Theatri nostri iterationi, iteratio tertiationi occasionem præbuit. Sic pueritiam adolescentia & iuuentus, hanc uirilitas & senectus excipiunt. Minutas diuisiones interdum secuti sumus, ut notis istis memoriam & iudicium aliorum excandefaceremus. Quòd si qui λεπτολογίᾳ & ἀποκρυσσισμῷ isto offensi, diuersorum ciborum genera, in singulis singula paropsidibus Gallorum more apposita, in unam grandem seu Vitellianam seu Germanicam patinam congerere uolent, Indicum id faciant licet præsidio, & locos sequantur Grammaticos, qui Logicos & Ethicos uel negligunt, uel non intelligunt. Sed uenio ad Operis animam.

HISTORIAM Vitæ humanæ exemplarem meditamur. Ergo Quis sit qui uiuat, & Quæ sit uita quam uiuit, perpēdendum. Homo respectu Finis est Vinculum Vniuersi: respectu Efficientis est Dei Vicarius, & Rector Vniuersi: respectu Materiæ, Bonorum scilicet & Malorum omnium, est Compēdium Vniuersi: respectu Formæ est Imago Vniuersi, & Microcosmus, In tanta proinde rerum uarietate, Dispositionis ipsius FONTES perpēdendi, ipsius scilicet Vitæ humanæ, quæ ψυχῆς αἰθρωπίνης ἐπέργεια est, causæ. Et quidē uite MATERIA priore loco occurrit, quatenus scilicet Agit & Patitur homo, cōsideratus Per se primū, secundū ea quæ insunt uel inhærent ei, quo ad Animum, quo ad Corpus, quo ad Fortunas: deinde Respectu conuersationis mutuæ. Aut enim uiuit Solus, uita Solitaria: aut uiuit Cum aliis, deditus scilicet uel Cognitioni, quæ Academica uita est: uel Actioni, & huic rursus tum Religiosæ (quæ Religiosa uita dicitur) tum Profanæ, in uita Oeconomica & Politica. Secūdo loco FORMA sese offert, adeoq; Vita alia uidetur esse Occulta, ἔξῃ ipsa, ueluti Κτῆσις & Possessio uitæ:

P R O S C E N I A.

Vitæ: alia Manifesta, *Επίγνωσις*, tanquam *Χρησις* & Operatio, siue Actu, siue Potētia, quæ *δύναμις* propriè dicitur. Iam uerò Efficiens tertio loco cōsiderandus, partim Per se, ut instructus est bonis Animi, v. G. Doctus, Philosophus, Rhetor: Corporis, ut Pulcer, Robustus: Fortunæ, ut Rex, Iudex, Sacerdos. partim respectu Instrumenti, ut scilicet Natura, Arte, & Exercitatione nititur. Vitæ F I N I S quartum locum tuetur, Beatitudo scilicet & Felicitas, tum Theorica, tum Practica.

Internas prior esto, quandoquidem simplicior esse uideatur, & sub sensum magis cadit. Vide signum I.

Causas

Generalis, quæ specialis cōsiderationis ueluti Causas & Principia cōtineat. Ordinem inter Titulos dari oportet ex Causis ipsis & Accidētibus. Et si enim in singulis ferè exemplis omnium causarū ratio potest haberi: tamē unius certæ causæ primariò sub uno Titulo, reliquarū sub aliis Titulis. Series ergo Titulorum secundum Humanæ uitæ

Ex Fontibus prædictis porro RIVOS deducamus. Vniuersitatis humane loci propè innumerabiles, & nisi methodum adhibeas incomprehensibiles, alij magis, alij minus uniuersales. Ab illis ad hos progrediendum esse uidetur, idē naturalis scilicet. Exemplorū proinde eorundem cōsideratio alia instituenta uidetur quodāmodo

Exterior, posterior erit siue speciemus

Efficientē

Principem. Sic, exēpli causa, ratione Professionis agi posset de

Philosophis. Mechanicis. Consiliariis. Regibus.

Instrumentalem. De INSTRUMENTIS Operationum & Passionum humanarum VOLUMEN XXI. pertractabit. Nimirum de

Natura. LIB. I.
Arte. LIB. II.
Exercitatione. LIB. III.
Instrumentis Secundariis. LIBER IV.

Finem. De BEATITUDINE & MISERIA humana VOLUMEN XXII. differet: nempe de

Beatitudine & Felicitate. LIB. I.
Misericordia & Infelicitate humana uitæ. LIB. II.

Accidentia duo cōmunissima, quatenus subiicitur necessitate naturali

Loco. TOPICA humana. VOLUMEN XXIII. ager de LOCO tum

Materialiter, ut EST. LIB. I.
Formaliter, ut Locat. LIB. II.

Tempori. CHRONICA humana. VOLUMEN XXIV. ager de TEMPORE cōsiderato respectu

Numerantis. LIB. I.
Numerati. LIBER II.

Solitaria. VOLUMEN XXV. de Vita SOLITARIA unico Libro pertractabit.

Specialis, quæ Generalis cōsiderationis Effectus & Principia tū cēseri debet. Oritur autē ex cōplicatione Causarū, quando initio sumto ab una causa, huic ipsi reliquæ adaptantur. Ergo initio facta a Materia, ut Homo est animal sociale, Vita alia erit

Socialis, causa

Cognitionis. De ACADEMICA uitæ VOLUMEN XXVI. Libro unico.

Deum Religiosa. De Vita RELIGIOSA, VOLUMEN XXVII. Nempe de Religione

Naturali. LIB. I.
Mosaica Iudeorum. LIB. II.
Christianorum. LIBER III.
Ethnicorū. LIB. IV.
Mahumetana. LIB. V.

Actionis erga

Politica. De POLITICA Vita VOL. XXVIII. Videlicet de

Politia ut Totū quiddam est. LIB. I.
Politia secundum Causas considerata. LIB. II.
Politia secundum Effectus considerata. LIB. III.
Politia singularibus. LIBER IV.

Hominum Profanarum

Oeconomica. De OECONOMICA Vita VOLUMEN XXIX. De

Oeconomia, ut Totum. LIB. I.
Oeconomica CAUSIS. LIB. II.
Oeconomica EFFECTIS. LIB. III.
Oeconomica singularibus. LIB. IV.

★ ★ ★ I. Titu-

PROSCENIA.

Animum. Sic de ANIMIBONIS atque MALIS VOLVMENTUM PRIMUM agit. Nempe de

Animi humani Facultatibus, & quae ab his promanant Functionibus. LIB. I.
Effectibus Facultatum. LIB. II.
Notis & Indicis Facultatum & Functionum. LIB. III.

Infant illi (τὰ βωυάριον) quo ad

Fœtū humano in utero. LIB. I.
Corporis substantia, Sexu, Aetate, Forma. LIBER II.
Vitæ propagatione, conseruatione, restitutione. LIB. III.
Sanitate & Morbis. LIB. IV.
Actionibus corporis integris aut laesis. LIBER V.
Secundariis Bonis Malisq; humani corporis. LIB. VI.
Morte, eiusq; Accidentiis. LIB. VII.

Simpliciter, ut agit secundū Materiam, hoc est, secundū ea quae uitae humanae ueluti subiiciuntur: cum is qui uiuat (tanquā Efficiens) uiuat, hoc est, uitae munia obire queat, tum actiua, operando, tum passiuā, patiēdo, secundū Animum pariter & Corpus, propter ea κτήματα, quae ἀδραστεως κτήματα & possidet, hoc est, ea commoda uel incommoda, quae uel

Corpus. De CORPORIS BONIS atq; MALIS VOLVMENTUM SECUNDUM. Et quidem de

Diuitiis & Opulentia. LIB. I.
Paupertate & Inopia. LIB. II.
Nominibus & Insignibus. LIB. III.
Imperio & Magistratu quolibet. LIB. IV.
Libertate, eiusq; speciebus. LIB. V.
Seruitute. LIB. VI.
Amicitia. LIB. VII.
Inimicitia. LIB. IIX.
Gloria & Honore. LIB. IX.
Dedecore & Ignominia. LIB. X.
Alienorum Bonorum atque Malorum participatione. LIBER XI.

Circumstant illum, τὰ περιστασια, Fortuita. De FORTUITIS BONIS atq; MALIS VOLVMENTUM III. Nimirum de

I. Titu. Lorū Di spofitio alia, quate nus homo operari potest, alia quatenus iam actu operatur: uel

Cum conditione, ut Verus & Bonus agit secundū Formam, hoc est, secundū Habitum animi, a quo promanant ιδίγματα, per Corpus tanquam per instrumentum, subancillantibus Fortuitis. Quo quidem considerationis modo iam non spectantur ea commoda & incommoda, quae hominem ad operationem promouent tanquam κτήματα: sed spectantur ipsa εἰρηνηματα hominis ιδίγματα, et ιδίγματα uel actu uel potētia obeuntis, inuitante & incitante eo habitu quo instructus est: siue iam habitus ille sit

Proprius, hoc est, referatur ad ipsummet qui operatur, cui commodat uel incommodat quo ad

Veri cognitionem. Et Theorici habitus dicuntur. Horum alij

Organici. De HABITIBVS ORGANICIS VOLVMENTUM IV. tractat, utpote de

Grammatica. LIB. I.
Rhetorica. LIB. II.
Poetica. LIB. III.
Logica. LIB. IV.

Philosophici. De HABITIBVS PHILOSOPHICIS Theoricis VOLVMENTUM V. agit. Nimirum de

Sapientia seu Philosophia Theorica in uniuersum. LIB. I.
Philosophia Naturali & Medicina. LIB. II.
Mathematicis disciplinis. LIBER III.
Philosophia diuina: siue de Theologia & Diuinatione. LIB. IV.

Boni Exercitationē. Et Practici habitus nūcupantur. De his in

Genere, quatenus homo praedictis bonis atq; malis quomolibet afficitur, tam interius quam exterius, uel ut oportet, uel magis uel minus quam oportet. VOLVMENTUM VI. de HABITIBVS PRACTICIS in genere. Nempe de

Philosophia Morum uniuersim: item de Legislatione & Iurisprudentia. LIB. I.
Historia eximie dicta. LIB. II.
Probitate & Improbitate uniuersim consideratis. LIB. III.

Alienus, hoc est, relatus ad quid aliud extra operantem positū: siue Verum sit illud, siue Bonū, iucundū scilicet, Utileue: & uel Opus permanēs, uel Opera transiens, a quo cunq; intellectu proueniēs. Habitūs Mechanici. De HABITIBVS Mechanicis VOLVMENTUM XX. disputat. De

Mechanicis Artificibus uniuersim. LIB. I.
Operariis Mechanicis. LIB. II.
Opificibus Mechanicis. LIBER III.

P R O S C E N I A.

Compos est: Mens scilicet practica. VOLV MEN VII. de PRUDENTIA differit. Puta de

Habitibus Intelligentiæ Practicis in genere. LIB. I.
Prudentia Politica in Inueniendo. LIB. II.
Prudentia Bellica, siue de Stratagematis. LIB. III.
Prudentia in Iudicando. LIB. IV.
Calliditate, Astutia, Versutia. LIB. V.
Stultitia & Imprudentia. LIB. VI.

Generalis cōsideratio Fortitudinis & contrariorum Virtutum instituitur LIB. I.
Grauitas & Moderatio in rebus Securis explicatur LIB. II.
Fortitudo Declinūs mala proponitur LIB. III.
Fortitudo Propulsans mala explicatur LIB. IV.
Fortitudo Tolerans mala declaratur LIB. V.

Agit, hoc est, uel ad actionem impellitur per Confidentia, uel ab eadem deterretur p̄ Timiditatē, ab obiectis istis excitatā. Versutia proinde Ratio circa tā dārralia & q̄ ob ip̄a. VOLV MEN IX. de FORTITVDINE. Et quidem

Habētis, seu Possidentis, qui ratione recta perturbationes uel susperat, uel non superat. Lā quia Perturbationes animi ab Obiectis externis mouētur: ut Motus, sic etiam Rationis, hunc motum obseruatis, duplex erit consideratio. Homo enim obiectorum externorū impressionem suscipiens

Patitur, & ex Obiectis istis Voluptatē aut Dolorem Animi Corporis facit percipit. Obiecta ista rursus uel

Insunt homini, Voluptas nimirum & Dolor corporis, ad animū quoq; pertingens, eundemq; perturbās. TEMPERANTIA. De hac VOLV MEN IX. scilicet de

Temperantia & Intemperantia Voluptatum & Dolorum corporis uniuersim. LIB. I.
Abstinencia & Immoderatione circa Alimentata. LIB. II.
Continentia circa Venerea (cui Luxuria in Excessu, in Defectu Stupiditas opponitur) LIB. III.
Temperantia & Intemperantia Voluptatum corporis improprie dēclarum. LIB. IV.

Circumstant hominem, Varia scilicet Bona & Mala, quæ in animo motum iucundum tristē uel excitant, & Voluptates & uoluntates dēclarat. Vide signum III.

II. Specie. Habitus practicus animi interdum, secundum quem homo consimiles actiones exterius in uita quotidiana designat, uel eius est partis, que rationis per se

Expers est, potest tamē rationi uel parere, uel non parere: Ira scilicet nimirum animæ impetus, quæ Ratio recta moderari debet. Huius partis Habitus uarij sunt, pro uario considerationis modo: partim scilicet respectu

Aliorum, qui buscū uersatur uir probus uel improbus, uel idē que sūū bonum malum ē comunicat, singulis id quod decet tribuendo, uel non tribuendo, in uita tum

Religiosa. Agitur ergo de Religiosa

IUSTITIA, VOLV MINE XVI. Nimirum de

Iustitia religiosa uniuersim. LIB. I.
Cultu Dei. LIBER II.
Cultu Hominum religioso. LIB. III.
Cultu Rerum sacrarum. LIBER IV.
Correptione Religiosa. LIB. V.

INIUSTITIA, VOLV MINE XVII. scilicet de

Superstitione uniuersim. LIB. I.
Superstitione Distributiuā erga Deum. LIBER. II.
Superstitione Distributiuā erga Homines. LIBER III.
Superstitione Distributiuā circa Res diuinas. LIB. IV.
Superstitione Correptiuā. LIB. V.
Impietate in genere. LIB. VI.
Impietate erga Deum. LIB. VII.
Impietate erga Homines. LIB. VIII.
Impietate erga Res diuinas. LIB. IX.
Impietate Correptiuā. LIB. X.

Profana. Distribuerendū proinde de

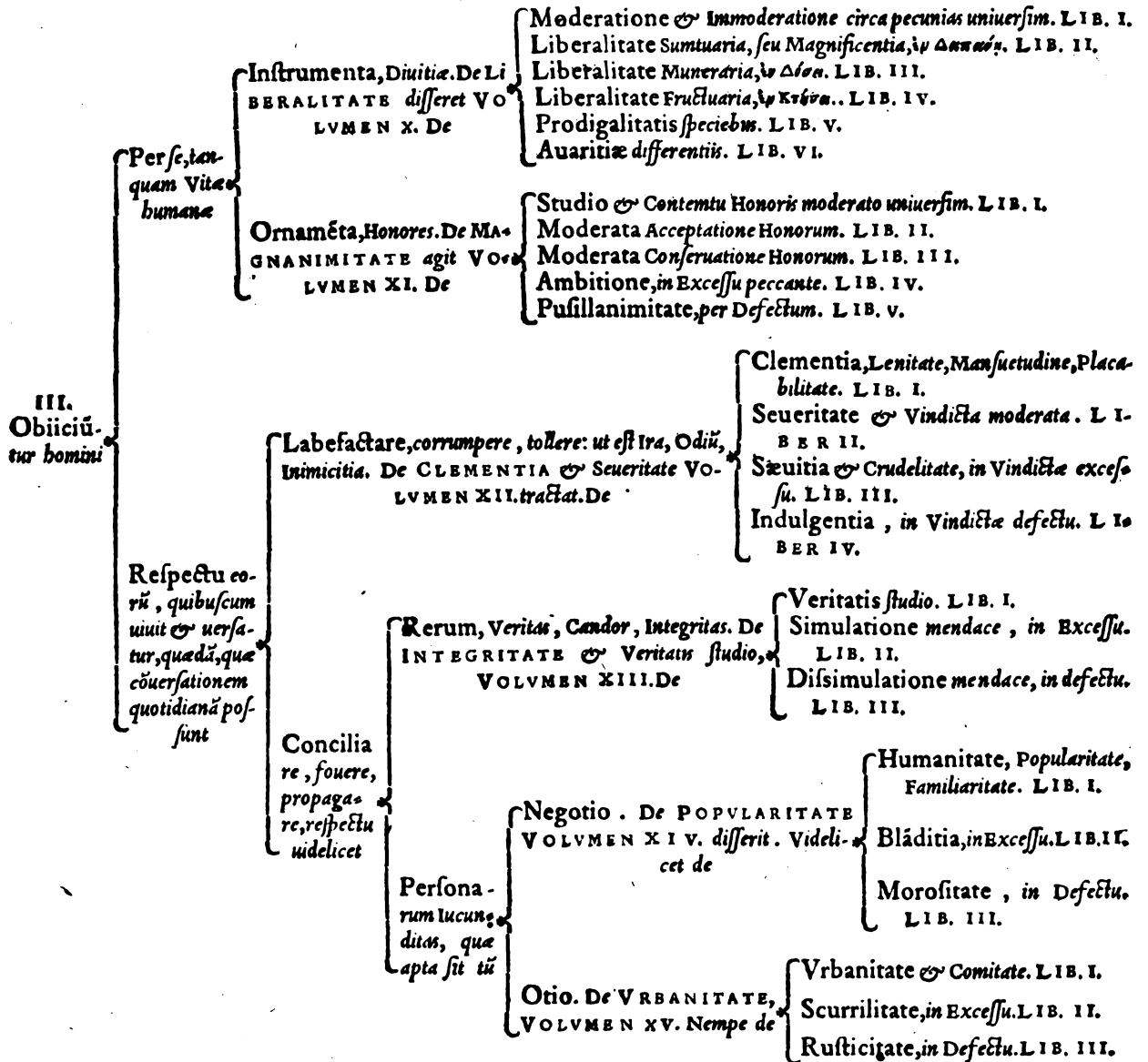
IUSTITIA, VOLV MINE XIX. De

Iustitia Profana uniuersim. LIB. I.
Iustitia Distributiuā Fida. LIB. II.
Distribuzione Grata. LIB. III.
Distribuzione Officiosa. LIB. IV.
Iustitia Correptiuā. LIB. V.

INIUSTITIA, VOLV MINE XIX. Videlicet de

Iniustitia Profana uniuersim. LIB. I.
Iniustitia Distributiuā. LIB. II.
Iniustitia Correptiuā. LIB. III.

P R O S C E N I A.

Hæc est igitur Theatri in uigintinouem Volumina diuisi, & horum rursus singillatim in certos libros pro rerum uarietate subdivisorum, generalis dispositio. Particularis uero illa, qua libros singulos in Titulos suos partiti sumus: quorum alij sub diuisionis sunt expertes, alij hanc etiam tergemina[m] admittunt: id quod ex ipsis Tabulis cuilibet libro præfixis primùm, deinde etiam ex characterum diuersitate intelligi potest. Verum enim uero quia non deerunt, qui Titulos humanarum actionum & passionum ex materia potius deducendos existimabunt, atq; adeo consilium nostrum reprehendent: his unico uerbo respondeo, in materia conuenire ea que formis differunt, & forma uicissim ea que differunt materijs. At quia materia tempore prior, dignitate posterior est, & qui formam habet, ille materiam quoq; necessario præsupponit: iccirco secundum formam potius quam secundum materiam Titulos diuidere maluimus, qui deinde etiam in materiales species diducantur. Hospitalitas respectu materia una eademq; uidetur esse, quatenus suo erga hospites officio rectè fungitur. At secundum formam, hoc est, secundum habitum, a quo profluunt hospitalis actiones, considerata, in uarios diducetur Titulos. Alia namq; hospitalitas ad liberalitatẽ pertinet, ut alimenta & habitationem hospitibus largiri: alia humana est, erga hospites benignum sese tum salutando, tum ministrando præbere: alia iusta, hospites non prodere, depositum reddere, & similia. In hospitalitatem pariter, quæ materia respectu unica erat, forme merito diuisimus in inhospitalitatem illiberalem & auaram (tum ἢ ἀφ' ἧς, ut qui hospites auri depositi cau-

PROSCENIA.

sa occidunt: tum ex dōre, ut qui hospites sordidè tractant) in inhumanam, & in perfidam siue iniustam. Pari ratione Beneficentia materialiter ea est, qua beneficium confert in alios: at formaliter considerata, si spe talionis id faciat, ad auaritiam: si libidine quadam profundendi sua, ad prodigalitatē: si non merentibus tribuat, ad iniustam dīgnōplū referenda erit. Vita morumq; mutatio modo ad leuitatem & inconstantiam, modo ad pœnitentiā reuocabitur. Bene malēue morati, si mores spectes, generali titulo comprehendi possunt: sin uerò species uirtutum uarias, quibus tanquam accidentia externa adherent, sic non paucas admittent differentias. Omnes exemplorum scriptores, Valerium imitati, titulos habent, de Insigni pueritia & adolescentia: non malè quidem, si materiam spectes. nos uerò respectu formæ ad indolem uel theoreticam, uel practicam pertinere iudicauimus. Inimicos amare, ulcisci, decipere, eiusdem loci uidentur esse: at si formā consideres, internos scilicet habitus, à quibus actiones tales promanant, diuersorum profectò locorum erunt. Amor Dei, proximi, amicorum, patriæ, amor uxoris, liberorum, in materiali beneuolentia conueniunt: at si fontes ipsos intuearis, ad temperantiā alius, alius ad iustitiā pertinebit. Datur quinetiā Tituli quidam pro uario instituto studiosorum ex simplicibus uelut compositi, uerbi causa, Fraus in auctore redundat, Qui suis inuentis periere, Artis quisque sue magister est, & similes alij, Quos sibi pro arbitrio fingere quisq; potest. Eos cum persequi nec liceat, nec expediat, per analysin ex simplicibus locis eruere lectoris erit industriæ. Et ut de alijs quoq; loquar, Parthenius Erotica scripsit, Polyenus Stratagemata, de Moribus gentium & populorum uarijs Stobæus: de Miraculis, post omnes alios copiosissimè Lycosthenes noster: de Claris mulieribus, de Rerum inuentorib. diuersi auctores. At quis non uidet, materiam in singulis eandem esse, cuius merito similitudinem habent & conuenientiam: formæ uerò differre, & ad uarios locos referri debere? Formæ igitur ratio habenda est imprimis, ut ea que secundum formam conueniunt, rectè coniungantur. Interim tamen materia negligenda non est, quandoquidem ex illius diuersitate formales species subdiuidi posse uidentur. Sic Temperantiæ unica est ratio formalis, neq; à uoluptatibus, neq; à dolorib. ultra, quam recta dicitur ratio, commoueri. At quia uoluptates uariæ sunt, & uel ad indiuidui, uel ad speciei conseruationem faciunt: propterea Temperantiā in uictus Abstinentiā, & in Continentiā uenereorum, diuidere possumus. Liberalitatis sumtuariæ forma est eadem, materia diuersa: ut sumtus in hospitium, in epulas, in equos collati. Et ne longior sim, nulla est uirtus, que non innumeras admittat partitiones, à materia ferè desumptas. Neq; id mirum: cum ipsius Virtutis in genere unica sit ratio & definitio, Habitus scilicet in mediocritate consistens: qui rursus ex subiecta materia in uarias diducitur species. Alia siquidem ratio est mediocritatis in periculis obeundis, alia in pecunijs contemnendis, alia in honoribus persequendis. Iam si Titulorum aliam interdū seriem & connexionem, quam in secunda editione, obseruauimus, si sape etiam eundem Titulum diuersis locis repetiimus, non sine ratione id à nobis factum esse, res ipsa, methodi limitibus circumscripta, & typicè delineata, facile docebit. Et tamen ne repetitione exemplorū onerosi essemus, ad similes Titulos lectorem relegare semper studuimus. Sepultura

ad Corporea & Fortuita bona referri potest: Luctus ut ad Animi perturbationes pertineat, eidem tamē inter Humanitatis quoq; species locus dabitur. Ignominia possessio Fortuita est: at ut eiusdem tolerantia ad Fortitudinem, sic irrogatio ad Iustitiam & Iniustitiam referri potest. Sint igitur hæc de Titulorum, ueluti loculorum, ad quos Exempla referantur, dispositione dicta. Cuius declaranda causa geminum Iudicem huic Operi subiunximus: quorum prior seriem Titulorum perpetuam continet, posterior alphabetico eosdem ordine enumerat. Nam qui tertius est & ultimus ordine, personarum in hac scena productarum elenchum litterarium complectetur.

Verumenimvero cum Exempla eiusdem Tituli numero uaria sint, ordinem quendam efflagitare uidentur: qui proculdubio à uarijs personarum accidentijs pendendus erit. Personas intelligimus, tum historicorum qui scribunt, tum eorū de quibus scribunt. Si Historicorum rationem habeas, exempla diuidi poterunt in Sacra & Profana. Sic Andreas Eborensis in Ethnica & nostratia siue Christiana, exempla distinxit. Sacra autē ea nomino, quæ uel à Bibliorū libris (quorum auctoritas sacrosancta apud omnes pios haberi debet) uel ab Ecclesiasticis scriptoribus tradita sunt. Profana rursus in Historica, quæ fidem merentur, & in Poëtica siue fabulosa distinguo. Iam uerò personas eorū, de quibus historia loquuntur, considerare possumus uel per se, uel respectu nostri. Si posteriore modo, exempla nō ineptè diuidetur partim ratione loci, in Domestica & Externa, Valerij & Egnatij imitatione: ut domestica ea dicantur, quæ nostræ gentis hominibus contigerunt, & propterea etiam animos nostros plurimum mouere possunt: externa, quæ peregrinis & exteris. partim respectu temporis, in Vetera & Recentiora, quæ diuisionem Campofulgus secutus est. Sin priore modo, sic pro qualitate personarum uarias admittent diuisiones. Habita namq; ratione sexus, alia Virorum erunt, alia Mulierum: cum nulla ferè uirtus sit, quæ non in mulieres quoq; cadere possit. At conuersationis ratione habita (quandoquidem homo animal *νοῦν ὄντιον* est, & ad conuersationem natus) sic distinguuntur commodè in Politica & Oeconomica. Politica rursus in Publica & Priuata. Publica, tum Principum & magistratum, tum Subditorum. Priuata, uel Inimicorum, uel Amicorum, uel Hospitiū & peregrinorū. Quòd si iam locum habitationis obseruemus, quem ferè morum, linguarum, studiorū uarietas sequi uidetur: eiusdem certè gentis exempla coniungenda erūt: utputa Hebreorū, Assyriorū, Græcorū, Romanorū, Gallorū, uel Germanorū: eoq; magis, quòd Hebræos Hebreorū, Italos Itolorū exempla, tanquam domestica, longè plus mouere possunt, quàm exterorum. Et hi quidem fontes sunt *διὰ γένειον*, secundum quos exempla eiusdem tituli in ordinem redigi possent. Ceterum quia & operosum & curiosum esse uidetur, eundem titulum in tam uarias partes secare, crassiore minerua, in personis Locus imprimis, hoc est patria ipsa, obseruetur: deinde Tempus. Ergo exempla Hebreorū afferantur pro chronologie serie, neq; Moses ante Abrahamū, aut Dauid rex post Ezechiam statuatur: mox subiungantur Assyrij, Persæ, Aegyptij, Græci, Romani, Hispani, Germani, Galli, & ceteri deinceps. Et ordo quidē iste exemplorū partim chronicus, si tēpus consideretur, partim topicus, si locus siue patria, utrobique, ab Historico mutuādus, ut ppe
tuus

PROSCENIA.

tuus & æternus erit inter eiusdem tituli exempla, ita non minus ad usum accommodatus: quando quidem ex hoc ueluti penus citra difficultatem uetera, recentiora, domestica, externa, politica, œconomica, publica, priuata, uirorum, mulierum, fabulosa, historica, sacra denique & profana, cum opus erit, suo qualibet loco & tempore de prominentur. Quod si uerò aut Valerium imitari uelis, aut Campofulgosum, id eueniet incommodi, ut quæ tibi domestica uidentur, aliis externa sint: quæq; nostro tempore recentia, post aliquot secula iam pro uetustis habeantur. Et hæc de Ordine Voluminum, Titulorum & Exemplorum nostri Theatri, dicta sint: quem si in laboriosissimo opere interdum non obseruauimus, ut humanum fuit errare, ita non minus humanum nobis quicquid hîc est confusionis condonare: præsertim cum ea sit Rerû humanarû perplexitas, quando quidem mala sunt commista bonis, ut rarò idem exemplum ad unum certum locum simpliciter reduci queat, plerunq; ad diuersos, & eos quidem contrarios: ea Iudicij humani imbecillitas, ut pro Habitibus internis Characteres externos morum amplecti, & tanquam in Platonica specu corporum obuersantium species ex umbra quam iaciant dijudicare cogamur.

Superest *Ætæ*, siue Dictionis genus, quod nobis histrionum loco inseruit, & interpretis munere fungitur. Character igitur historicus esse debet. Historie est rerum circumstantias & temporum seriem diligenter obseruare, ornatus nimiam curam non habere, sed ea niti moderatione, ut neq; incultus sit stylus & horridus, neq; fucatus omnino, & rhetoricis phaleris plus satis exornatus, qui dubiam historie fidem faciat, quasi maiorem eloquentie quàm ueritatis rationem scriptor habuerit. Cauenda quinetiam obscura breuitas, & fastidiosa prolixitas. Valerius Maximus & Egnatius in ornatu nimij sunt. Sabellicus elegans ille quidem, concisus tamen ultra quàm oportet, non affectatione, sed consilio, quod in suis *Enneadibus* & *Decadibus* singula prolixè explicasset. Medium itaque sequendum, & ea tantum quæ ad præsentem locum pertinent recensenda: ex quibus Lector historie ipsam, quantum satis sit, cognoscere possit. Nam, uerbi gratia, si mollities *Sardanapali* in disquisitionem ueniat, & simpliciter mollem fuisse dicamus, Lector imperitus nihil docebitur, neq; exemplo illo uti poterit, cum reliquas circumstantias ignoret, utputa quòd rex *Assyriorum* ultimus fuerit, & propter ignauiam ab *Arbace Medorum* præfecto regno exutus, in regia semetipsum concremauerit. Vtilis quidem est breuitas ijs qui historias nouerunt, memoria refriganda ergo, & ad synopsis confert: at indoctis, & historiarum imperitis, quorû maior ferè pars est, addo etiam doctis, qui propter seria studia historiis uacare nõ possunt, inutilis & odiosa. Compendio igitur studendum, non breuitati: hoc est, medium sequendum, par erga omnia reycienda, necessaria non omittenda. Quæ admodum enim emblemata proportionem respondere debent loco cui inseruntur, ut nec maius spacium occupent, nec uacuum relinquunt: sic etiã in Exemplis res sese habet. Et hæc quidẽ moderatio in Historicorû præcipue florib. decerpendis requiritur: cum aliud sit Historiã scribere, aliud Exempla ex historijs colligere: atq; hîc præcipue *Corinne* illud locũ habeat, τὴν χεῖρ δὲ ἐπιπέμπει, ἵνα ὅλα τὰ βυλάκια, Manus serere oportet, nõ toto canistro. In *Rhapsodorû* uerò collectaneis, qui cibum ueluti præ-

mansum in os ingerunt, uti opera minus est quo ad $\lambda\epsilon\iota\upsilon$, ita quo ad $\tau\acute{o}\xi\iota\upsilon$ labor paulo minor. Digerenda sunt enim in locos suos Exempla, eademq; propter luxuriam saepe castranda. Nam qui scripserunt ex professo de certis Hominum Rerumue generibus, illi minutissima quaeq; diligenter persequi consueverunt, saepe etiam ornandi causa aliena quadam intermiscere. Nos uero, qui nudas res consideramus, et compendio, quantum eius fieri potest, studemus, parerga omnia respicimus: ea tantum, quae ad rerum cognitionem necessaria sunt, amplecti debemus. Quod si tamen interdum in Exemplorum narratione multa, quae ad praesentem Titulum non faciunt, complexi uidebimur, id eo factum est, ut historia integra sub uno aliquo Titulo describeretur, sub aliis deinde Titulis succincte tantum perstringeretur, saepe etiam (id tamen rarius, ne crebra $\alpha\upsilon\alpha\beta\omicron\delta\alpha$ fastidium pareret) ad priorem Titulum lector reiiceretur. Et haec de Compendio orationis, quod ex natura Exempli pendet, uel Simplicis, ad unum certum Titulum pertinentis: uel Multiplicis, ad diuersos Titulos reducendi. Jam uero stylus ipse Theatri huius uariatus est: ut etiam scriptores, quorum auctoritatem secuti sumus, diuerso sunt usi caractere. Nam cum Valerij, Sabellici, Campofulgosi, Hanapi, Maruli, Egnatij exempla, paucis quibusdam immutatis, retinuerimus, stylum uariare neque potuimus, neque uoluimus, rerum potius quam uerborum rationem habendam, rati. Coqui sane boni est, conuiuiarum sese omnium accommodare palato: sed et non morosi conuiuae, obsoniis abunde propositis, condimenta non nisi languetis stomachi causa expetere: insani uero nedum impudentis, omnes cibos eodem modo apparatus flagitare. In picturis aliorum dijudicandis, modo lineamenta ex arte constant, colores non magnopere, praeterquam ab iis, qui plus oculis quam arti tribuunt, requiruntur: ita cum hic de principe constet dispositione Titulorum et Exemplorum, condonabunt styli inaequalitatem, qui non lingua, sed Exemplorum, e probatis licet, barbaris tamen historicis, depromptorum causa huc accessere: praesertim cum pro suo cuique arbitrio haec ad usum reuocare, et quem uolet colorem, inducere sit permissum. Nobis enim fortasse nec otium, nec uita suppetet, ut quod multi flagitant, et animus etiam iubet, Geometrarum imitatione, qui Vniuersitatis machinam in exiguo globo describunt, magnum hocce Theatrum in Theatridij formam contrahamus: nedum ut in dictione excolenda plus opera et studij collocemus.

De Architectis huius Operis.

DE Materia quidem et Forma haecenus. Accedamus nunc ad Redemptores et Architectos nostri Theatri. Conradus Lycosthenes Rubeaquensis, felicis et aeterna memoria uir, cum per quindecim annos et amplius in uariis Exemplis colligendis uersatus esset, iamque farrago ipsa ad eam excreuisset molem, ut in tanta uarietate et similitudine titulorum Delio natatore opus esse uideretur: de Forma Operi indenda (reuera enim rudis erat indigestaque moles) hoc est, de Dispositione Voluminis multum dubitabat. Namque limites a Valerio positos, angustiores esse uidebat, quam qui tantam copiam ferre possent. At terminos longius promouere, in nouo praesertim, et a nemine haecenus tentato argumento, et temerarium

PROSCENIA.

rium & periculosum esse iudicabat. Proinde ad extremum id consilij cepit, ut eundem, quem in Apophthegmatis obseruarat, ordinem sequeretur. Verum cum Commentarij Similium, quos iam pridem edere statuerat, certis quibusdam de causis supprimerentur: neq; in animo haberet, ante Similium editionem Exempla euulgare (quamuis enim in mortis Christiana meditatione ultra quam dici possit assiduus esset, cupiebat tamen foetus hosce geminos ante suum obitum luce donari) paralyti primùm correptus, quæ & lingua & dextri lateris usum longo tempore impediuit, ab Opere præclare cepto uolens nolens destitit. Septennio post grauiore apoplexia tactus, natura concessit, neq; uel fidem suam liberare, uel doctorum expectationi satisfacere potuit. Ego igitur, cum præclara Lycosthenis erga me extarent merita (ut qui conditione uitricus, uoluntate plus quam pater fuisset) simul etiã Reipub. literarie non parum interesse arbitrarer, Opus istud in lucem edi: cum priuata pietate, tum uero inprimis utilitate motus publica, magno animo prouinciam hanc suscepi, & in spaciosissimo campo, à nemine antè tam ampla circumscriptũ indagine, quantum potui, minus certè quam debui, uel laboris uel diligentia impendi: ut mirari sepe mecum ipse soleam, primam editionem tam rudem & impolitam tanto fuisse applausu exceptam: nisi quod etiam Satyri, Mimi & Parodi, qui delectationis causa Poetarum dramatis interponi solent, non raro maiorem uulgi applausum merentur, quam ipsi Tragædi, Comædi & Rhapsodi. Fecit sanè hoc ipsum, ut licet parturientium more inter medios primæ editionis sudores duplex uotum haberem, alterum, præsens opus absoluendi, alterum, nunquã deinceps aggreduendi: munificentia tamè Ioannis, Christophori & Elie Vœitmo serorum fratrum, Christophori V. C. L. filiorum, dominorum in Vinkel & Falckenstein, primùm ad iterandum, subinde etiam assidua studiosorum hominum congratulatione & admonitione, ne, quod Hesiodus uetat, δόμον ἀνεπίεστον relinquerem, ad Cyclopeum hunc laborem tertium accesserim. Atq; ut de meis occupationibus, quando ita præsens locus exigit, aliquid dicam, si cum secunda editione hanc tertiam conferas, quinquennij uides laborem, hominis nec magno ingenio, nec firmo præditi corpusculo, & præter Academicam professionem, curasq; domesticas, praxi etiam medica, frequentiore saltè quam uelit, quamq; μαλακώτεροι ferant Muses, occupati: ut hæc sint otij nostri λείψανα, per se, fortè exilia, at (quod Logici dicunt) κατ' ἀνάγκην magna. De subsidiis si queris, in hac tertiatione (cuius accessionem ex ipsa mole primùm, sed multo rectius ex Voluminum numero colligere potes) unius solius Basilij Lucij consobrini carissimi fida & elegante manu in exscribendis iis, quæ aciem λαλιδωμ respuebant, & conglutinandis iis quæ coniungenda erant, per triennium & amplius sum usus. Cetera, seu dispositione, seu exemplorum syluam spectas, nostra sunt. Plurimum opera uti nec licuit, nec placuit: uel quia, ut ille ait, ἐν ἀγαθῷ πολυλοισαίνῃ, cum quot sunt capitum, tot sint studiorum millia: uel quia pauci exiguo cum lucro magnos labores suscipere, & ne alienis inseruire cogantur sordibus, Reipublicæ etiam commodis consulere renuunt. Ergo uti in fabulis ab utero Semeles excisum Bacchũ suo insuit femori Iupiter: sic ego Lycosthenis immaturum foetum quantum in me fuit uitæ donauit, & porro in eam quam uides speciem transformauit. Quam etsi ut ideam Humane

PROSCENIA.

historia suis absolutam numeris nec arroganter statuo, nec impudenter credulis obtrudo, qui humana omnia, uel in supremo excellentia gradu constituta; perpetuae mutationi & emendationi subiecta esse sciam: at certe tamen si nostrum hunc laborem cum reliquorum conferas sudoribus, aequiore sat scio erga nos censura uideris. Sol mundi oculus supra horizontem elatus cuncta quidem illustrat, sed clarius alia, alia obscurius: & Persarum ille sol Cyrus in amplissimo regno non ubi uis omnibus ex aequo sufficere poterat: neque nos pari diligentia omnes operosi huius operis partes explicare. In templo Dianae Ephesiae extruendo tota Asia per centum & uiginti annos elaborauit, moramque extructionis elegantia & splendore adificij compensauit. Nostram uero diligentiam contraria ratione & temporis, ut spero, breuitas, & laboris excusabit magnitudo, in ijs praesertim locis, quorum ceteri rhapsodi uel nullam, uel certe confusam admodum mentionem fecere. At quid festinatione opus erat, cum non um liceat in annum premere? Licebat sane uel in decimum, si tam nostrae existimationis quam Reip. studiosi fuisset. Sed ea nobis inest persuasio, in tanta humanae uita breuitate, & ingenij imbecillitate, eos qui summa utuntur diligentia, sibi ipsis, qui mediocri, uel cum suae fame periculo alijs consultum uelle. Proinde ut cauponem nemo reprehenderit, mensium aliquot frugalitatem, quam ipsa annonae difficultas expresserat, lautiore apparatu commutantem: ita neque tu, quisquis eris, qui tertiam hanc Theatri editionem ut auctiorem, sic meliorem esse re ipsa deprehendes, praecipitantiam nostram accusare poteris, cum si quid ex prioribus editionibus fructus ad te rediit, iacturam iterationis grato animo ferre debeas: si nihil, at forte ex ista ferre possis: si uero ne ex ista quidem aliquid speres, ergo bona tua cum pace res tuas tibi habeto, nobis recte las nostras relinquito. Nempe quod in iis, qua natura constat, quotidie daece experientia discimus, habere suum res quasque & ortum, & incrementum, & statum, eiusdemque naturalis necessitatis etiam in ijs, quae a uoluntate & industria humana dependere uidentur, uestigia manifesta conspici, ut scilicet ortus ipsum incrementum precedat, status incrementum subsequatur (nunquam enim Romanum imperium ad summum potentiae Caesarea fastigium peruenisset, nisi incunabula sua sub Regibus, incrementa deinde sub Consulibus habuisset) illud idem, ut parua magnis comparantes, studiis literariis blandiamur, in nostro quoque labore & obseruatum est haecenus, & deinceps obseruari poterit. Nunquam scilicet ad hocce genus Syntagmatum, utputa a professione mea alienum, animum adieciissem, nisi si farraginem a Lycothene per manus accepiissem: neque tu fortassis, quisquis eris successor, uel in supplendis ijs quae deerunt, uel in confusis digerendis operam tuam Reip. probare posses, nisi nostris hisce prouigilijs, ut ita dicam, excitatus fuisses. Quod si ego, exotericus licet in hac palestra, solius methodi ductu, falce in alienam messem immissa, aliquid saltem praestiti: quid tu ex professo historicus, cui tempus & ingenium suppetet, prestare possis, considera: si modo quam in censendo seuerus, tam in exercendo sedulus & assiduus esse uoles. Ad usque enim huius mundi excidium semper erit, quod & tu agas, & quotquot in hoc studiorum genere operam suam locare uolent. *Ἰὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ ἴδια ἀβλαβία τῶν ἀλλοτρίων.* ad quam te ego, quisquis es qui potes, uelle certe uidentur omnes, summo studio & labore

P R O S C E N I A.

bore contendere unice cupio: nec mihi quicquam in hoc genere accidere poterit iucundius, quam ueras exaudire uoces, Lycosthenes congesit, Zuingerus digessit, ò deũ perfectit. Nam cum in actionibus humanis quibuscunq; suscipiendis, deducendis, perficiendis tria requirantur, ab ipsius diuine Triadis inexhausto bonorum omnium fonte promanantia, Potestas, Scientia & Voluntas (quorum posteriora duo internam quandam animi δύναμιν, partim cum brutis communem, partim hominis propriam: tertium uerò externam facultatem agendi nobis insinuat) ut perfectissimi sunt, qui uolunt, sciunt, possunt: sic abiectissimi, qui nesciunt, qui nolunt, qui non possunt. Qui medium tenent locum, in sex diducuntur species, non uno comprehensas genere. Quibusdam enim duo adsunt presidia, tertium deest: quibusdam adest unum, desunt duo. Siue ergo postremi generis me fuisse statuas, qui uoluerim plus quam sciuerim uel potuerim: uoluntatem nostrã, si humanus es, pari beneuolentia rependes. siue secundi, qui plura uoluerim & sciuerim, quam potuerim, imbecillitati certè nostrã ignosces, & Persarum in iudicandis facinoribus equitatem imitatus (qui si plura essent superioris uitæ βέλτερόματα, quam presentis σφάλματα, absoluerè quam condènare malebant) ἀρτί τῶ δέδωμῆτων χεῖρ, ἀρτί τῶ παραλελειμμένων συγγνώμῃ repones. Primam illam operationis perfectionem, quam citra blasphemiam nulli mortalium tribui posse censeo, mihi nec arrogo, nec arrogari uolo. Tu interea sedulo cura, ut quod nobis defuisse animaduertis, tum precibus à supremo Numine impetres, tum diligentia & labore suppleas. In uirtutis enim certamine à melioribus superari, uictoria est uictoribus & uictis ex aequo iucunda: pijs omnibus, & Christiana potissimum caritate cuncta metientibus, unice exoptanda.

☞ De Fine siue Vsu huius Operis.

SOCRATES Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, eo usq; Geometria incumbendum censebat, dum quas quisq; terras possideret, à uicinis agris distinguere posset: Arithmetica similiter, ut suas opes, merces, mancipia, dinumerare sciret. Vsq; adeo theoriam omnem ad praxim quotidiana uita referebat: ad quam nostra etiam tum reliqua, tum hac studia imprimis referri debent. Exempla singularia uniuersalium Præceptorum simulacra esse superiori loco constitit. Ergo idem Historia finis, qui Theoria: partim ad ueritatis apprehensionem conferens, partim ad boni possessionem. Exempla proinde humane historie, uiginti nouem Voluminibus Theatri huius comprehensa, primario & per se Contemplationi philosophicæ inferuiunt, tum Physicæ & Medicæ, tum Metaphysicæ seu Theologiæ, tum Mathematicæ, tum Mechanicæ, & maiore sui ex parte Ethicæ, Politicæ, Oeconomica: unde Experientes nomen suum trahunt. sicuti ob præceptorum cognitionem Sapientes dicuntur. Secundario uerò Actioni: quatenus exemplis hisce instructi, per epilogismum quendam ad similes actiones physicas, medicas, mathematicas, theologicas, ethicas, mechanicas, instruuntur & accenduntur, atque ex his ipsis Artifices boni uel mali nuncupantur. Historia igitur humana & Experientia in cognoscendo, & Arti in agendo confert. Fines hi sunt gemini, breuibus circumscripti terminis, sed usu maximi & amplissimi. Quo-
rum

P R O S C E N I A.

rum alter Historicorum proprius est, qui ut temporum, ita actionum continua-
tam successione in numero habentes, ex historiarum cognitione id assequun-
tur, ut ne semper sint pueri, quod in Timæo Platonis sacerdos Aegyptius Gre-
cis propter historiarum ignorantiam obijcit: alter uero Rhapsodorum (quos
Ἀναξίλας olim, & Σωταράουαλκὸς dictos fuisse uetustissimi scriptores testantur)
siue ἄτεχνοι sint illi, siue ἐτεχνοι, qui scilicet arte digestis oculis exempla que ui-
dendo legendoue obseruarint inferere consueuerunt. Atque ut de ceteris rha-
psodiis humana historia taceam, per omne genus rerum natura constatium, qua-
rum homo uel finis est, uel dominus, ampliata: in Ethicis profecto exemplis colli-
gendis, hoc est, in Ethica historia ad usum suum reuocanda, arduum & temera-
rium esse uidetur, de aliorum dictis & factis iudicium suum interponere, tum
quod actiones uidemus, at eos à quibus profluunt, habitus oculis assequi nequi-
mus: tum uero quod homines sumus, & sæpè affectuum turbidibus abrepti, de a-
liorum rebus sincerè iudicare uix possumus: & tamè in tanta humana mentis cali-
gine ipsa probabilitate contentos esse oportet, ut historicè quidem res gestæ enar-
rentur, philosophica uero trutina candidè & modestè perpendantur. Sic enim &
Historia finem, & ethica Philosophia illustrationem una eademq; opera asse-
quemur. Vtilitatis magnitudo temeritatem iudicij excusat, in primis uero liber-
tas, qua non minus Rhapsodi fruuntur historici, quàm fingendi priuilegio Poe-
ta: & qui hanc illis eripere conantur, id agunt uel ignorantes, ut pulcerrimam &
fructuosissimam Studiorum humanorum prouinciam, desertam reddant &
incultam. Historici ethici, qui ueritatis primam curam habent, ne suspicio-
nem aliquam peruersi ob affectuum impotentiam iudicij prebeant, sententiam
suam uel omnino non interponunt, uel quàm modestissimè. Rhapsodus au-
tem, rei ueritatem ab Historico mutuatus, cum uitiorum & uirtutum cog-
nitionem in primis spectet, maiore fruitur libertate: qua si quando abutitur, ut
homo certè in eo subiecto fallitur, cuius, uel ipsomet Aristotele teste, insigni
alioqui humanarum uirtutum præcone, ea est incertitudo, ut plerisque uisus
potius quàm quæ constare uideantur. Liquet ergo Theatri huius usum in
utroque Philosophia genere maximum fore: & non modo non ignauia stu-
diosorum consuli, sed iis qui frugi sunt (uentres enim nil moror, quorum ne-
gotium perinde ac otium, castigatione dignum est) pro simplici geminum
tum commentandi tum imitandi laborem imponi. Nam si humana uita a-
ctiones & passiones in aliorum historijs contemplari uoles, Titulos ceu me-
tas quasdam hîc descriptos reperies, quos sequare: sin nostris uti collectaneis ma-
lis, exempla tibi ad omne genus philosophicorum præceptorum illustranda sup-
peditabuntur. Si uero (quod omnibus eximie conandum est) aliorum ex-
emplo ad agendum & operandum accenderis, Theorica, Practica, Mecha-
nica tibi occurrent, qua uel imitando exprimas, si bona sint, uel tanquam
mala detesteris atque fugias. Proinde cum omni uita, tum uero in primis Poli-
tica & Oeconomica, ad honestatem amplectendam, fugiendamque turpitudi-
nem commodabit: ut illius, si unquam aliàs, nostro certè hoc tam dissoluto secu-
lo, usus sit futurus summè necessarius: si modo profani homines ad sanio-
rem ui-
uendi

PROSCENIA.

uendi rationem religiosi sanctissimorum hominum exemplis reduci possunt: & morum integritate uitaeque innocentia in Ethnicis etiam perspecta, pudore suffusi, ad poenitentiam suorum traduci scelerum. Quod uero quidam commentarijs hisce subnixos studiosos, negligentes in historicorum scriptis euoluendis reddi clamitant: adeoque ut Socrates memoriae literas, sic illi Theatrum hocce lectionis pestem esse dictitant: fruantur illi sanè suo isthoc iudicio, & si grauius ferunt à uenatore sibi, à piscatore, ab aucupe cibos, quibus utantur, suggeri, uenentur ipsemet, piscentur, aucupentur: permittant interim alijs, ut tempus illud, quod in acquirendo maiore interdum cum conatu quam profectu impenderent, in ijs quae iam in Promptuario historico congesta sunt, recognoscendis impendant. Ipsa nimirum in uisum primas sibi uendicat Historiarum lectio: in uisum uero Rhapsodiarum recognitio. Historias legere cuiusuis est: historiae fructum decerpere eius solius, quem informare conamur, Rhapsodi. Historicus rerum gestarum ueritatem, personarum, locorum atque temporum metis circumscriptam consecratur. Rhapsodus rerum gestarum utilitatem sibi cum publice tum priuatim accommodare studet. Ergo ut nullus esset coqui usus, nisi uenator, piscator, aucups materiam suppeditasset: parua etiam apud homines à belluino uictu discedentes uenatoris, piscatoris & aucupis gratia, nisi coquus artem suam liberalem praestaret: ita mutuas sibi Historia & Rhapsodia operas tradunt, illa congerendo, & ueluti materiam suppeditando: haec digerendo, & formam imprimendo. Qui praedijs suis macerias detraxit Cimon Atheniensis, & priuatas suas possessiones usufructu publicas fecit, legendi interim decerpentiq; labore eos qui uti fruiq; uellent minimè liberauit. Ita quoque nisi nostra ista legantur, nisi decerpantur, nisi comedantur, nisi in uentriculum transmissa concoquantur, liberali licet manu porrecta, nunquam tamè in succum alimentarem conuertentur. Copiam quidem exemplorum, memoriae eorum, qui historias callent, inseruituram suggerunt: uerum ut statuae sparsim hinc inde longiori interuallo dispositae multo magis ob ipsius loci distinctam notationem sensus nostros feriunt, quam quae uno eodemque loco quondam Athenis in Ceramico, Roma in Hippodromo, Byzantij in Dexippo seriatim constitutae erant: sic quae quisq; nostrum in Historicis singillatim obseruauit, quoniam singularia sunt, & ipsa lectione primum deinde etià commentatione ueluti domestica redduntur, firmiter haerent, quam quae pleno copiae cornu Amalthea rhapsodica simul semelq; effundit. Nomenclatores suos olim Romani habebant, qui suffragatorum nomina Candidatis suggererent, ut quando necessarium pariter & difficile erat populum totum salutare, psittaci instar nomina saltem & cognomina presenti Comitiorum tempestati profutura recitare possent eorum, cum quibus alioqui extra concionem nec antè nec post familiariter conuersari uoluissent. Ergo ut illis nomenclatio ad ambitum tantum, non item ad beneuolentiam conferebat: ita nuda exemplorum à Rhapsodis facta recitatio ad ostentationem solum eruditionis profuerit, nisi ex ipsorummet Historicorum fontibus petantur. Ex quibus omnibus facile colligi potest, Historiam & Rhapsodiam proprijs quasque finibus contineri, mutuas interim operas praestare: neque quenquam ex sola Historiarum lectione

etione Rhapsodum, neque ullum ex sola Theatri repetitione Historicum fore: Historiam denique Doctrina, Rhapsodiam ἱστορίας Vitæ atq; Moribus conferre. Corollarij loco, Utilitati huius operis etiam Jucunditatem adiungamus: cum propter insignem & memorandam uarietatem, uoluptate non mediocri Philologorum animos perfundere possit: eorum præsertim, qui propter serias occupationes historiarum assidue lectioni incumbere nequeunt. Exempla enim tanquam pictura & emblemata quadam, in sensus hominum primum incurrunnt, deinde etiam in animos illabuntur: suntq; adeo, quod scite de Poësi Simonides dixit, Pictura quadam loquentes.

De Inscriptione huius

Operis.

Principijs in hunc modum constitutis, & declaratis, liquet iam, ni fallor, cur hanc Exemplorum rhapsodiam ΤΗΕΑΤΡΥΜ ΒΙΤΑΕ ΗΥΜΑΝΑΕ inscripserimus. Nam siue rem ipsam consideres, τῆς αὐθροπίνων θεάματα continet, & ἀπὸ τῆς βίας Theatra olim, potius quàm ab ἀεροόσῃ Αεροατήνῃ, dicere placuit: siue nominis translationem perpèdas, ut in theatris olim scenica potissimum Tragicorum & Comicorum poemata exhibebantur, quorum inspectione & ἀεροόσῃ delectarentur simul & docerentur auditores: ita quoque in nostro hoc Opere non unica fabula, non unius gentis res gesta, sed in uniuersum omnia ea que à condito mundo ad nostram usque etatem contigerunt, si non describuntur, at certè positis iam titulis describi possunt. Quodq; maius est, exspectaculis antiquorum illi tantum, qui præsentés erant, uoluptatem capere poterant: at que nos híc exhibemus, ad seros fortasse nepotes magno cum fructu, nec minore cum accessione (si quid mea carmina possunt) peruenient. Præterea sicuti Dramata in Actus primum, deinde in Scenas diuiduntur: ita nos (si dispositionem & formam consideres) totum hoc Opus, quod humana uitæ generalem fabulam continet, in Actus suos, hoc est in Volumina XXIX. distinximus: & horum singula in suos libros, tanquam in Scenas quasdam. Admirabile fuit & sumtuosum olim Curionis uersatile theatrum, sed temporaneum. At nostrum istud, quod subinde alias atque alias personas rerumque facies proponit, ut non magnificentius, fortasse tamen utilius censeri debet: cum & mira uarietate spectatores delectare, & ad honestam imitationem non penitus malos incitare possit: utq; diuinis humana, imperfecta perfectissimis & absolutissimis conferamus, typum quandam tremendi & exoptandi illius, coram summo Iudice in censorio die exhibendi Theatri, minus quàm umbratilem representet.

Paro-